

De Polari-affaire, 1829-1834

Een juwelendiefstal wordt een diplomatiek incident

Masterscriptie Geschiedenis RUG
Begeleidend docent: Professor W. E. Krul

Marius Draaisma
marius_draaisma@hotmail.com
m.d.draaisma@student.rug.nl
Meerpaal 252
9732AP Groningen
0612964298

Inhoudsopgave

Inleiding	3
1. Een diefstal wordt een affaire, 1829-1830	9
1.1 De diefstal van de juwelen	9
1.2 De Prins van Oranje in opspraak	13
2. Een luidruchtig intermezzo, 1830-1831	19
2.1 De Belgische Revolutie breekt uit	19
2.2 Dat ellendige huis in Brussel	20
3. De juwelen in de Verenigde Staten, 1831	22
3.1 Ontwikkelingen in New York	22
3.2 Dubbel verraad	24
3.3 In achtervolging van Blanche en Roumage	26
4. De verrichtingen van de Nederlandse diplomaten in New York, 1831-1832	31
4.1 Het gevangen houden van Constant Polari	31
4.2 Juridische en diplomatieke moeilijkheden	33
4.3 Onderhandelingen met Constant Polari	42
4.4 De in beslag genomen juwelen	44
4.5 De ontvoering van Constant Polari	47
5. Constant Polari in Nederland, 1832-1842	51
5.1 De rechtszaak in Den Haag	51
5.2 Het tuchthuis te Woerden	53
5.3 Nasleep	55
Conclusie	58
Literatuurlijst	62

Inleiding

Toen er eind 1829 een grote hoeveelheid juwelen werd gestolen uit het Brusselse paleis van de Prins van Oranje en zijn vrouw prinses Anna Paulowna, was dit wereldnieuws. Wie er achter de brutale inbraak en roof zaten bleef ondanks de grote belangstelling voor de zaak lange tijd onduidelijk en dat bracht de kroonprins in grote verlegenheid. De buit bestond voornamelijk uit zeer kostbare Russische familiestukken van prinses Anna.¹ Al snel ontstonden geruchten dat de kroonprins gokschulden had en wellicht de diefstal in scene had gezet om deze af te kunnen betalen.

Pas in de zomer van 1831 kon een begin worden gemaakt met het repareren van de reputatie van de kroonprins. In New York werden toen een aantal van prinses Anna's juwelen teruggevonden. Een man genaamd Constant Polari werd opgepakt door de New Yorkse politie. Het was nu de taak van de gevolmachtigd minister en buitengewoon gezant te Washington Christiaan Bangeman Huygens, zijn zoon Roger Bangeman Huygens en de in New York werkzame consul J. C. Zimmerman om de volledige buit terug te vinden en de verdachte naar Nederland te brengen om berecht te worden. Alleen dan kon de naam van de kroonprins worden gezuiverd.

De Nederlandse delegatie in de Verenigde Staten zou meer dan een jaar nodig hebben om de juwelen en Constant Polari naar Nederland te krijgen. Onbetrouwbare tipgevers, juridische procedures, de tegenwerking van Amerikaanse instanties en het gebrek aan een uitleveringsverdrag compliceerden de missie. Zelfs diplomatiek overleg op het hoogste niveau -Bangeman Huygens communiceerde een aantal maal over de zaak met de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken- leek lange tijd geen oplossing te bieden. Polari werd uiteindelijk vanuit de Bellevue gevangenis in New York ontvoerd. De verdachte, die zich fel verzette, werd aan boord van een loodsboot gebracht en naar Nederland gevaren. In 1834 werd Polari berecht in Den Haag. Hij bekende de diefstal te hebben gepleegd, werd schuldig bevonden en veroordeeld tot een gevangenisstraf van 12 jaar.

Voor de kroonprins zou het een pijnlijke geschiedenis blijven. Bij het uitbreken van de Belgische Revolutie in 1830 was de gehele buit nog spoorloos en geen enkele verdachte in beeld. De laster ten gevolge van de diefstal schaadde de populariteit van de kroonprins in de Belgische gebieden in een politiek turbulente tijd. De rechtszaak in 1834 kwam te laat. Polari

¹ Jaqueline Doorn, *Rusland en Oranje. Tragiek en glorie van overgrootmoeder Anna Paulowna* (Zaltbommel 1974).

bekende en verklaarde de enige schuldige in de hele zaak te zijn, maar ook na de rechtszaak bleven complottheorieën rond gaan.²

In deze studie staat het zich in de V.S. afspelende tweede deel van de Polari-affaire centraal. Het optreden van de Nederlandse delegatie in de V.S. tijdens de Polari-affaire zal worden gereconstrueerd en verklaard. Er wordt gekeken naar de diplomatieke, publicitaire, politieke, juridische en praktische dilemma's die zich aandienen en hoe hierop werd ingespeeld. Er wordt onderzocht hoe en waarom de diefstal kon uitgroeien tot een diplomatiek conflict tussen de Amerikaanse regering en de Nederlandse diplomaten in Washington en New York. Bangeman Huygens wilde en verwachtte dat de zaak op een diplomatiek niveau werd afgehandeld zonder tussenkomst van de rechtshoven en andere Amerikaanse instanties. De gevolmachtigd minister en buitengewoon gezant verschilde hierover van mening met de Amerikaanse president Andrew Jackson. De Polari-affaire kan daarom dienen als een voorbeeld van botsende politieke culturen.

De diplomatieke dienst in de V.S. nam in de periode vanaf de ontdekking van de juwelen in New York tot en met de ontvoering van Polari de belangrijkste beslissingen. Communicatie met Den Haag verliep zo snel als een schip in die tijd twee keer de Atlantische Oceaan kon oversteken en bestond dan ook voornamelijk uit verslagen en nota's. Een reconstructie en analyse van hun omgang met moeilijkheden in de Polari-affaire geeft zo tevens een goed inzicht in de praktijk van een diplomatieke dienst uit een tijd waarin zij grotendeels zelfstandig opereerden.

Het handelen van de Nederlandse delegatie in de V.S. in de Polari-affaire is tot heden onderbelicht geweest. De fixatie op de negatieve invloed op het aanzien van de Koninklijke familie in aanloop naar de Belgische Revolutie is een mogelijke verklaring hiervoor. Een andere is het gemis van bepaalde bronnen.

De digitalisering van krantenarchieven maakt een betere reconstructie van de Polari-affaire in de V.S. mogelijk. De uitgestrektheid van de Polari-affaire in zowel tijd als ruimte, maakte deze digitalisering een noodzakelijke voorwaarde om bepaalde berichten te vinden. Krantenarchieven zijn vaak vrij toegankelijk en bieden goede indexeringen en zoekfuncties. Twee krantenarchieven bleken zeer geschikt om relevante artikelen over de Polari-affaire op te sporen. Het historisch krantenarchief van de Koninklijke Bibliotheek biedt de mogelijkheid om te achterhalen wanneer en welke informatie openbaar werd gemaakt.³ Hetzelfde geldt

² E. Meeter, *Holland. It's institutions; it's press, kings and prisons* (Londen 1857) 16.

³ <http://kranten.kb.nl>

voor een historische krantenarchief van de deelstaat New York.⁴ In de Amerikaanse kranten werden juridische debatten gevoerd over de zaak Polari. De officiële stukken van de betrokken instanties en commentaren van redacteurs en deskundigen hierop werden onder elkaar gepubliceerd. Enkele hiervan zijn indertijd door medewerkers van de buitenlandse dienst in de Verenigde Staten uitgeknipt en doorgestuurd naar het ministerie van Buitenlandse Zaken en terecht gekomen in diverse bestanden over de Polari-affaire van het Nationale Archief in Den Haag.⁵

Het volume historische kranten maakte het voorheen moeilijk om binnen een langere periode alle relevante artikelen te detecteren. Nu het mogelijk is om veel artikelen snel te vinden, is juist de zifting van resultaten belangrijk. Kranten namen veel artikelen van elkaar over. Een origineel nieuwsbericht uit het *Dagblad van 's Gravenhage* vormde bijvoorbeeld een bron voor regionale of overzeese kranten en visa versa. In het onderzoek is geprobeerd om altijd het originele nieuwsbericht te achterhalen.

Een tweede belangrijke bron is een petitie die werd geschreven door W. A. Seely, een New Yorkse advocaat die in dienst was genomen door Bangeman Huygens. Hij assisteerde in de Polari-affaire vanaf het moment dat er juwelen werden ontdekt. In 1850 had Seely al enige tijd geprobeerd om aanspraak te maken op beloninggeld dat was uitgelooft na de diefstal. De betalingsvoorstellen van de Nederlandse overheid vond hij onvoldoende. Veertien jaar na Polari's rechtszaak besloot Seely een petitie aan te bieden bij het Amerikaanse congres. Hierin gaf hij niet alleen een minutieus verslag van zijn persoonlijke verrichtingen, maar leverde ook aanvullende stukken in zoals gezworen verklaringen en correspondentie van betrokkenen.⁶ De standpunten van de Amerikaanse regering in de Polari-affaire komen in dit materiaal naar voren. Deze Amerikaanse bronnen worden aangevuld door de persoonlijke aantekeningen van president Andrew Jackson en zijn minister van Buitenlandse Zaken Martin van Buren.⁷

Het onderzoek gebruikt naast historische krantenberichten ook archiefmateriaal en uitgegeven correspondentie van leden van de Koninklijke familie, minister, gezanten en hoge

⁴ <http://fultonhistory.com> Deze site is opgezet door de particulier Thomas M. Tryniski en bevat scans van een groot aantal historische kranten uit de staat New York. Het gebruik van de site is ietwat lastig, maar de databank is omvangrijk en gratis raad te plegen.

⁵ Nationaal Archief, Den Haag, Gezantschap / Ambassade in Groot-Brittannië (en Ierland tot 1949), 1813-1954, nummer toegang 2.05.44, inventarisnummer 204.

⁶ 'Petition of William A. Seely, asking the interposition of the United States to enable him to obtain from the Government of Holland the reward offered for the recovery of certain crown jewels', *Senate Miscellaneous Documents I #127*. 31st Congress, 1st session (Washington 1850). Met dank aan Sue Dentinger van de University of Wisconsin-Madison voor het toesturen van dit document.

⁷ *The Papers of Andrew Jackson IX 1831*. Daniel Feller ed. (Knoxville 2013) en Martin van Buren, *The autobiography of Martin Van Buren* (Washington 1920).

ambtenaren. In het Nationaal Archief in Den Haag bevinden zich in de archieven van het Kabinet des Konings, het ministerie van Buitenlandse Zaken en diverse buitenlandse gezantschappen stukken over de Polari-affaire. De archieven van het gezantschap in de Verenigde Staten van Amerika en het gezantschap / ambassade in Groot-Brittannië bevatten de meest relevante stukken voor dit onderzoek, omdat zij vooral ingaan op de juridische moeilijkheden van de vervolging van Polari en zijn uitlevering.⁸ Daarnaast bevat het archief van het gezantschap in de V.S. ook verhoren van verschillende betrokkenen. De verhoorverslagen zijn lastige bronnen omdat de ondervraagden hun eigen positie probeerden te beschermen. Informatie uit deze verslagen moet worden vergeleken met de informatie uit andere bronnen. De declaraties van het Nederlandse gezantschap dat zich in de V.S. met de zaak Polari bezighielden vormen daarbij een uitstekend middel om via vergelijking tot een meer betrouwbare reconstructie te komen.

De berechting van Polari is in 1835 beschreven in een tweedelig werk van Pieter Nicolaas Arntzenius, de commies-griffier van de rechtbank waarvoor Polari moest verschijnen.⁹ Deze uitgave is in het Frans, aangezien veel van de processtukken in het Frans waren en omdat het werk zo ook in het buitenland kon worden gelezen, waar de affaire veel aandacht had gekregen. Een Nederlandstalig verslag van de zitting was al een jaar eerder verschenen.¹⁰ Het verschil met Arntzenius' werk is dat er in de Nederlandstalige uitgave bepaalde processtukken en getuigenissen ontbreken.

In de biografie *Koning Willem II* van A. Hallema uit 1949 verwijst de schrijver naar een reisverslag uit 1833 met daarin enige opmerkingen over de tijd die Polari in de V.S. doorbracht.¹¹ Het werk wordt door Hallema toegekend aan C.R.T. Krayenhoff, maar is in werkelijkheid door Jacob de Brauw geschreven.¹² De Brauw assisteerde de gevolmachtigd minister en buitengewoon gezant te Washington in zijn pogingen om Constant Polari naar Nederland te brengen voor vervolging. Het reisverslag en ook de correspondentie van De Brauw aan Bangeman Huygens, afkomstig uit het archief van het gezantschap in de

⁸ Nationaal Archief, Den Haag, Gezantschap Verenigde Staten / Legatie Washington, 1814-1946, nummer toegang 2.05.13, inventarisnummer 159 en Nationaal Archief, Den Haag, Gezantschap / Ambassade in Groot-Brittannië (en Ierland tot 1949), 1813-1954, nummer toegang 2.05.44, inventarisnummer 204.

⁹ Pieter Nicolaas Arntzenius, *Procès de Constant Polari, condamné le 8 mars 1834, par la Cour d'Assises de la Hollande, (partie Méridionale), pour cause de vol des diamans et joyaux de Madame la Princesse d'Orange* 2 dln. (Den Haag 1835).

¹⁰ *Verslag der teregtzitting van het Hof van Assises, Provincie Holland (Zuider-Kwartier), gehouden den 7den Maart 1834, in zake van Constant Polari, beschuldigd van diefstal in het Paleis van HH. KK. HH. den Prins en de Prinses van Oranje te Brussel* (Den Haag en Amsterdam 1834).

¹¹ A. Hallema, *Koning Willem II* (Assen 1949) 91-121.

¹² J. de Brauw, *Herinneringen eener reize naar Nieuw York, gedaan in de jaren 1831 en 1832. Benevens eenige bijzonderheden omtrent Constant Polari, thans in 's Hage gedetineerd, als beschuldigd met den diefstal der juweelen van H. K. K. H. Mevrouw de Prinses van Oranje* (Leiden 1833).

Verenigde Staten van Amerika, zijn waardevolle bronnen voor dit onderzoek. Ze geven inzicht in de wijze waarop het gezantschap in de V.S. omging met hun taak de zaak tot een juist einde te brengen en de juridische problemen die zich hierbij voordeden. De brieven van De Brauw vullen de formele archiefstukken aan omdat hierin meer praktische zaken werden besproken.

Een laatste serie bruikbare bronnen is de correspondentie tussen de diverse hooggeplaatste betrokkenen. De uitgebreide *Gedenkstukken der algemeene geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840*, verschenen onder redactie van de historicus C. T. Colenbrander, bevat een selectie correspondentie tussen ambtenaren, bewindslieden, diplomaten en zelfs leden van de Koninklijke familie.¹³ Een veelgehoorde kritiek op deze uitgave is dat het een niet goed beargumenteerde selectie betreft en dat de vindplaatsen door een gebrek aan bruikbare voetnoten vaak onbekend zijn. Toch bevat de verzameling een aantal relevante brieven die de gevoeligheden in de Polari-affaire naar voren brengen. Een tweede belangrijke bronnenuitgave is onder redactie van S. W. Jackman verschenen in 1969.¹⁴ Hierin staat de correspondentie tussen prinses Anna en haar familie. Ook zijn enkele brieven van kroonprins Willem opgenomen in deze uitgave. De privécorrespondentie geeft een goed inzicht in de persoonlijke consequenties van de juwelendiefstal.

Vanuit deze invalshoek, de impact op het persoonlijke leven van het prinselijk paar en het aanzien van de Koninklijke familie en met name dat van de kroonprins, is de Polari-affaire tot op heden beschreven en geanalyseerd.¹⁵ Het aanzien van de Koninklijke familie was tegelijk een politieke zaak. In de wetenschappelijke biografie *Koning Willem II, 1792-1849* van Jeroen van Zanten wordt niet uitgebreid stil gestaan bij de diefstal zelf, maar wel bij de consequenties ervan. Het internationale gezichtsverlies en de afname van de populariteit van de kroonprins in de Belgische gebieden waren volgens Van Zanten de belangrijkste gevolgen van de diefstal.¹⁶ Van Zanten ziet geen directe relatie tussen de diefstal en het verloop van de latere Belgische revolutie, maar deze is door andere historici wel gesuggereerd. Zo attendeert Hallema zijn lezers op een eerdere veronderstelling van Colenbrander dat de diefstal en de daaruit voortgekomen affaire ‘bij het lagere volk in Brussel, wellicht den prins de kroon van

¹³ H. T. Colenbrander, *Gedenkstukken der algemeene geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840* 10 dln. (Den Haag 1905-1920).

¹⁴ Sydney W. Jackman, *Romanov relaties. De privé-correspondentie van de tsaren Alexander I, Nicolaas I en de grootvorsten Constantijn en Michael met hun zuster Koningin Anna 1817-1855* (Baarn 1987).

¹⁵ J. J. Bouman, *Op en om Oranje's troon. Ons vorstenhuis in de 19e en 20ste eeuw* (Den Haag 1963) 61 en J. G. Kikkert, *Geheimen van de Oranjes I* (Soesterberg 2006) 112-117.

¹⁶ Jeroen van Zanten, *Koning Willem II, 1792-1849* (Amsterdam 2013) 300-301.

België heeft gekost.’¹⁷ Volgens Hallema is de veronderstelling onjuist.¹⁸ De invloed van de diefstal op het verloop van de Belgische Revolutie is in dit onderzoek naar de Polari-affaire geen onderdeel van de vraagstelling, maar zal zijdelings worden behandeld. Als de algemene rechtvaardiging in oudere literatuur maakt het namelijk duidelijk hoe deze studie een nieuw en aanvullend perspectief kan bieden op de Polari-affaire.

Het zich in Europa afspelende deel van de Polari-affaire wordt in de eerste twee hoofdstukken behandeld. De diefstal zelf en de gevolgen voor het aanzien van de kroonprins worden hierin beschreven. Met deze analyse volgt automatisch een overzicht van de bestaande literatuur en de hierin verwerkte bronnen. De ijver waarmee de Nederlandse diplomaten later in de V.S. aan de zaak werkten is duidelijk verklaarbaar vanuit deze eerste periode in de affaire. De acties die de Nederlandse delegatie in de V.S. ondernamen om de juwelen en de verdachten veilig te stellen staan in hoofdstuk drie centraal. In hoofdstuk vier zal worden gekeken naar de strijd die werd gevoerd met Amerikaanse instanties, de verdachte en zijn advocaten om zowel de juwelen als Polari naar Nederland te krijgen. In dit hoofdstuk zal duidelijk worden hoe en waarom een diefstal in Brussel uit kon groeien tot een diplomatiek conflict waarin de Amerikaanse regering botste met de Nederlandse diplomaten. Ten slotte volgt in hoofdstuk vijf een verslag van de rechtszaak in Den Haag en de nasleep van de Polari-affaire.

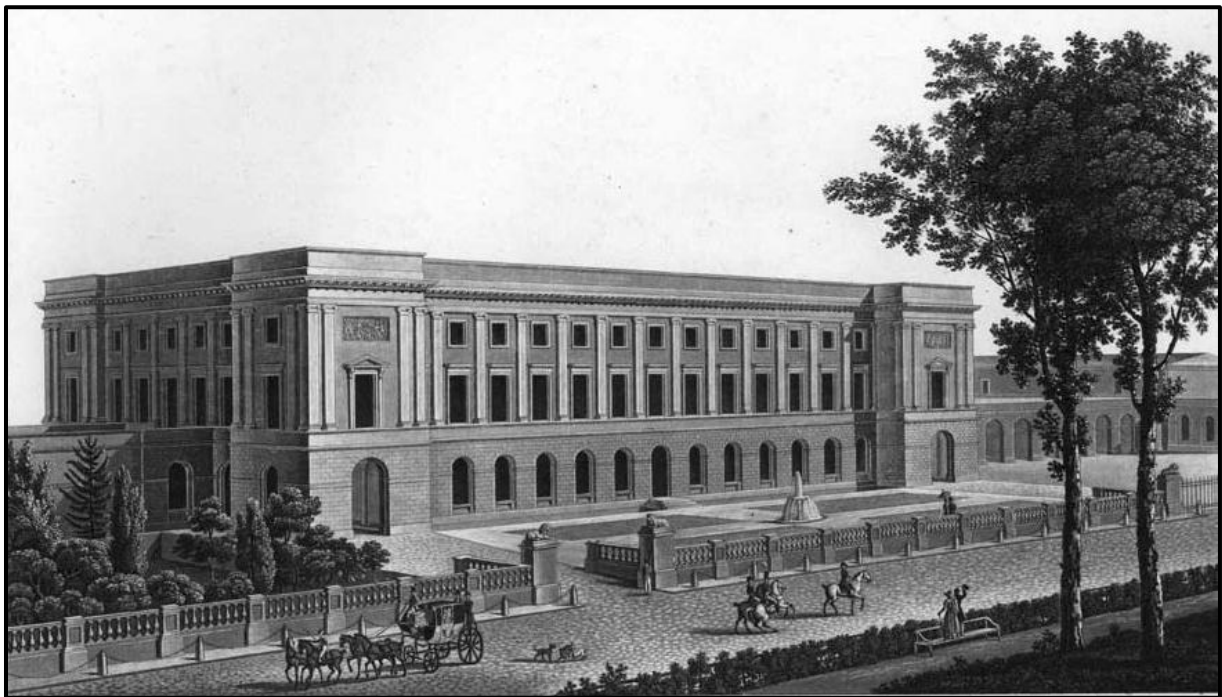
¹⁷ H. T. Colenbrander, *Willem II. Koning der Nederlanden* (Amsterdam 1938) 63.

¹⁸ Hallema, *Koning Willem II*, 90-91.

1. Een diefstal wordt een affaire, 1829-1830

1.1 De diefstal van de juwelen

In de nacht van 25 op 26 september 1829 werd er in het *Palais de la Nouvelle Cour* te Brussel ingebroken. Het paleis [afbeelding 1] was sinds het begin van dat jaar de residentie van de Prins van Oranje.¹⁹ De kroonprins en zijn vrouw waren die nacht afwezig en de inbraak werd pas de volgende ochtend door bedienden opgemerkt. In de slaapkamer van de prinses bleek het meubel waarin haar sieraden waren opgeborgen te zijn opengebroken en leeg gehaald. De conciërge alarmeerde de heer Schultz, de secretaris van de kroonprins. Deze wist dat er in de bibliotheek twee koffers stonden waarin ook sieraden van de prinses werden bewaard. De koffers waren onaangeroerd, een gegeven dat de huishouding enigszins vrijpleitte van betrokkenheid. Inmiddels waren ook de autoriteiten naar het paleis gekomen voor nader onderzoek.²⁰

Afbeelding 1 Het *Palais de la Nouvelle Cour* te Brussel, nog voor oplevering, door P. J. Goetghebuer. Gravure uit P. J. Goetghebuer, *Verzameling der merkwaardigste gebouwen in het Koninkrijk der Nederlanden* (Gent 1825).

De directeur van de politie te Brussel, de procureur-generaal, de officier des konings en de rechter van instructie begonnen een onderzoek. De sporen vertelden een duidelijk verhaal. De dief of dieven waren via een buitenterras op de tweede verdieping binnen

¹⁹ Erik Hinterding en Femy Horsch, "A small but choice collection": the art gallery of King William II of the Netherlands (1792-1849) (Zwolle 1989) 17.

²⁰ Hallema, *Koning Willem II*, 99.

gekomen. Een ruit in een van de terrasdeuren was ingeslagen zodat men de deurkruk van buiten kon omdraaien. Nu had men vrij toegang tot de rood marmeren zaal. Op de vloer werden kleine bloeddruppels gevonden. Iemand had zich de vorige nacht verwond tijdens het inslaan van het glas en het openen van de deur. Om in het donkere paleis de weg te kunnen vinden, was een eigen lichtbron meegebracht. Resten van zwavelstokken lagen verspreid door de zaal. Lang hebben de dief of dieven niet hoeven dwalen voordat ze in de slaapkamer van de prinses het juwelenmeubel vonden.

Op een kort na de inbraak getekende plattegrond van het paleis is te zien dat de slaapkamer schuin tegenover de rood marmeren zaal lag [afbeelding 2]. Twee deuren verder was de bibliotheek met de twee onaangeroerde juwelenkoffers, maar na het vinden van de juwelen in de slaapkamer gingen de dief of dieven via dezelfde route terug richting het terras. Een op het terras gevonden afdruk van een schoen werd nagetekend. De rechter van instructie zag ook verse afdrukken van een ladder in de grond onder de muur die de paleistuin scheidde van de *Rue Latérale*. Deze zijde van de tuin werd de nacht van de diefstal niet bewaakt door een schildwacht. Er stonden modderige handafdrukken op beide kanten van de muur. Ten slotte vond de directeur van de politie te Brussel in de tuin een met parels bezet horloge, een verloren deel van de buit.²¹ Het horloge was een schamele opsteker voor de autoriteiten en het prinselijk paar.

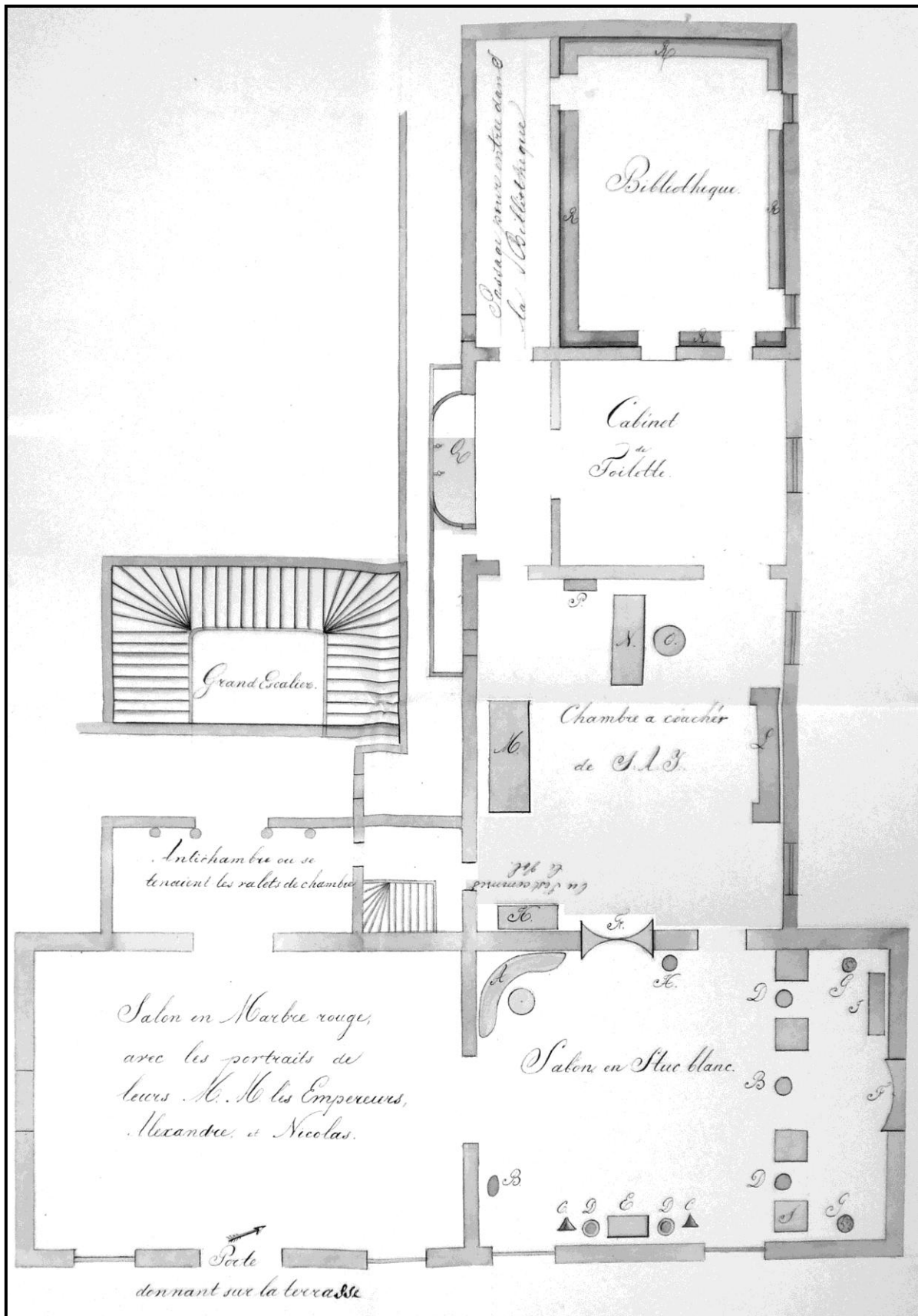
De juwelendiefstal was sensationeel nieuws. Zowel de binnen- als buitenlandse kranten schreven over de zaak. De autoriteiten waren ook niet terughoudend met het geven van informatie. Nog geen week na de inbraak kon het *Dagblad van 's Gravenhage* een officiële inventaris van de buit publiceren: 'Daar er velen zullen zijn, die naauwkeurig verlangen te weten, waarin de gestolene voorwerpen bestaan, deelen wij de lijst van dezelve mede: 1 Vijftien zeer groote briljanten op goud draadwerk gezet, 2 (etc.).'²² De officiële inventaris telde 75 aparte items. Natalie Tsjernisjev, een hofdame van prinses Anna had bovendien schetsen gemaakt van de vermiste juwelen.²³ Omdat men vreesde dat de kostbaarheden snel naar het buitenland zouden worden gebracht, werd de inventaris samen met de schetsen en de omtrek van de gevonden schoenafdruk [afbeelding 3] al op 27 september 1829 naar verschillende gezanten in het buitenland gestuurd.²⁴

²¹ *Verslag der teregtzitting van het Hof van Assises*, 7-10.

²² *Dagblad van 's Gravenhage* van 2 oktober 1829.

²³ Brief van 30 november 1830, van prinses Anna Paulowna aan tsaar Nicolaas I. Jackman, *Romanov relaties*, 136.

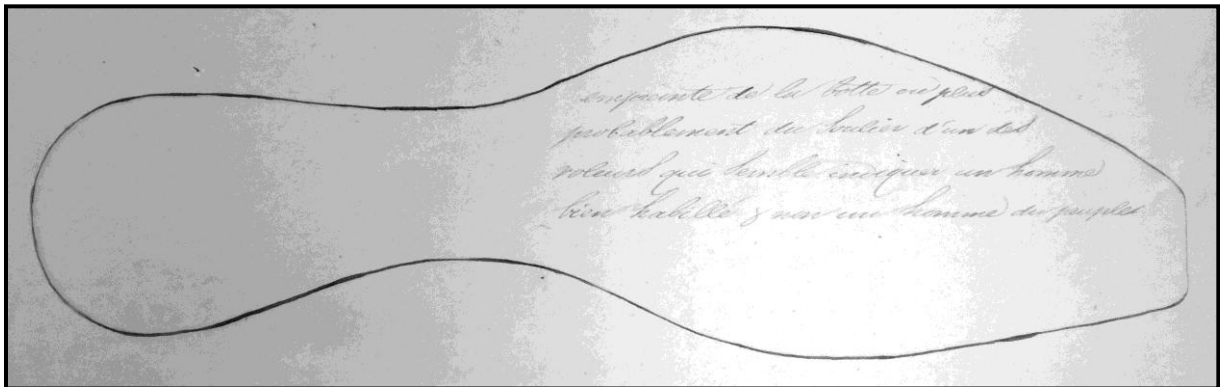
²⁴ Brief van 27 september 1829, van de minister van Buitenlandse Zaken baron Verstolk van Soelen aan het gezantschap te Brazilië. Nationaal Archief, Den Haag, Legatie Brazilië, 1826-1833, nummer toegang 2.05.10.03, inventarisnummer 2.

Afbeelding 2 Een plattegrond van de tweede verdieping van het *Palais de la Nouvelle Cour* te Brussel. De letter K geeft het juwelenmeubel aan. Plattegrond uit: Nationaal Archief, Den Haag, Gezantschap Verenigde Staten / Legatie Washington, 1814-1946, nummer toegang 2.05.13, inventarisnummer 159.

In Engeland en Frankrijk werden reizigers vanuit de omgeving van Brussel nauwkeurig onderzocht.²⁵

De bij de roof gebruikte ladder en een luxe shawl van de prinses werden in de week na de diefstal teruggevonden, maar de sieraden bleven zoek. De schoenafdruk werd vergeleken met het schoeisel van alle personen werkzaam op het paleis, maar ook dat leverde geen resultaat op.²⁶ Het politieonderzoek liep langzaam vast. De autoriteiten konden alleen nog hopen dat de buit ergens te koop werd aangeboden.

Afbeelding 3 ‘Afdruk van de laars of waarschijnlijk de schoen van een van de dieven lijkend op een goed geklede man en niet een volkse man.’ Aanvankelijk werd gedacht aan drie daders, omdat er naast de schoenafdruk ook twee verschillende afdrukken van blote voeten op het terras waren gevonden. Uit: Nationaal Archief, Den Haag, Legatie Brazilië, 1826-1833, nummer toegang 2.05.10.03, inventarisnummer 2.

Vier bekende juweliers in Brussel kregen gelithografeerde platen van de gestolen sieraden, zodat zij deze direct zouden herkennen. Daarnaast kon iedereen op het politiebureau in Brussel de platen bekijken.²⁷ Om het publiek extra te motiveren deed de procureur-generaal bij het Hooggerechtshof te Den Haag op 5 november 1829 de volgende bekendmaking: ‘De Prokureur-Generaal (...) looft bij deze uit eene premie van *vijf en twintig duizend Nederlandsche Gulden* aan dengenen, die de *juweelen, paarden* en andere *kostbaarheden* (...), zal te regt brengen, of wel zoodanige aanwijzingen doen, dat die schat *in zijn geheel* ontdekt worde; welke premie zal verdubbeld worden en dus tot *vijftig duizend Nederlandsche Gulden* gebracht worden, wanneer *tevens* de dader of daders aan den Regter met genoegzame zekerheid zullen worden bekend gemaakt of aangewezen.’²⁸ De kroonprins had in overleg met de minister van Justitie besloten dit bericht in zoveel mogelijk binnen- en buitenlandse

²⁵ Dagblad van 's Gravenhage van 12 oktober 1829 en The Times (Londen) van 1 oktober 1829.

²⁶ Leydse Courant van 19 oktober 1829.

²⁷ Middelburgsche Courant van 7 november 1829.

²⁸ Nederlandsche Staatscourant van 7 november 1829.

nieuwsbladen te laten publiceren.²⁹ De meer persoonlijke sierraden, bijvoorbeeld de armbanden van prinses Anna waarin haar verbintenis met Willem werd afgebeeld, kregen extra aandacht.³⁰ De sentimentele waarde van de juwelen moest benadrukt worden, al was het iedereen duidelijk dat de buit een zeer kostbaar was. In december 1829 en januari 1830 herhaalde de *Nederlandsche Staatscourant* het bericht met de uitgelofde premies, vooralsnog zonder resultaat.

1.2 De Prins van Oranje in opspraak

Een maand na de juwelendiefstal begonnen diverse theorieën over de vermeende daders de ronde te doen. Op 15 oktober 1829 schreef een ambtenaar vanuit Brussel aan zijn minister van Justitie Van Maanen: ‘Zoo hier als in andere steden loopen de beleedigendste geruchten voor den Prins van Oranje, met opzigt tot den gepleegden diefstal, welken men aan Z. K. H. zelve toeschrijft.’³¹ Drie dagen later schrijft de minister van Staat baron Goubau d’Hovorts aan de minister van Justitie: ‘De praatjes die verband houden met de diefstal van de juwelen van de prinses van Oranje doen de haren rijzen; het is waar dat Brussel zich altijd heeft onderscheiden door roddels en laster, altijd anoniem geuit.’³²

De roddels die in Brussel de ronde deden, kwamen al snel terecht in de correspondentie van verschillende in het koninkrijk werkende diplomaten. De Russische buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister graaf de Gourieff schreef aan zijn minister van Buitenlandse Zaken over een verdachte vriendschap van de kroonprins met een goed uitzijnde Portugees genaamd Pereira: ‘Vaak zag men ze samen arm in arm wandelen op het platteland rond de stad. Ook hebben ze vaak met zijn tweeën gedineerd in het kantoor van de prins en waren ze tot drie uur ‘s nachts samen. Om hun ontmoetingen op elk uur van de dag mogelijk te maken, is Pereira uitgerust met een looper van het paleis. (...) Zie hier de zich door de stad verspreidende hatelijke geruchten waarin het motief achter Pereira’s diefstal wordt uitgelegd. De prins heeft via zijn bemiddeling een grote som geld geleend van Machado. Als onderpand heeft Pereira de diamanten van de prinses verduisterd. Volgens een andere versie

²⁹ Brief van 4 november 1829, van de minister van Justitie Van Maanen aan de minister van Buitenlandse Zaken baron Verstolk van Soelen. Nationaal Archief, Den Haag, Ministerie van Buitenlandse Zaken, nummer toegang 2.05.01, inventarisnummer 1752.

³⁰ M. H. Gans, *Juwelen en mensen* (Amsterdam 1961) 151.

³¹ Brief van 15 oktober 1829, van ambtenaar Box aan de minister van Justitie Van Maanen. H. T. Colenbrander, *Gedenkstukken der algemeene geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840 IX-2, Regeering van Willem I. 1825-1830* (Den Haag 1917) 662.

³² Brief van 18 oktober 1829, van de minister van Staat baron Goubau aan de minister van Justitie Van Maanen. Colenbrander, *Gedenkstukken*, IX-2, 664. Originele Franse tekst: ‘Les propos qu'on tient à l'occasion du vol des bijoux de la princesse d'Orange font dresser les cheveux; il est vrai que Bruxelles s'est toujours distingué pour les médisances, les calomnies et surtout pour les anonymes.’

zou hij dit voor zijn eigen rekening hebben gedaan.³³ De vermeende schuld van de kroonprins bij ene Machado, die zijn fortuin zou hebben gemaakt tijdens de val van de napoleontische regering, zou dus het achterliggende motief van de juwelendiefstal zijn, uitgevoerd door Pereira.³⁴

De kroonprins had inderdaad vaak schulden uitstaan door zijn liefde voor gokspelen. In het gedenkboek dat drie jaar na zijn overlijden werd gepresenteerd aan Anna Paulowna stond verdedigend geschreven: ‘Men heeft destijds verhaald, dat hij eenige malen aan de Speelbank te Spa gezien is, en de kwaadsprekendheid heeft het gerucht aangeblazen en vermenigvuldigd en er hatelijke kleuren in doen spelen. (...) Maar het was geheel in strijd met zijn gemoedstoestand en karakter, kansen te berekenen of kunstgrepen te bedenken om geld te verkrijgen.’³⁵ Dat professor Bosscha in zijn weinig kritische biografie niet om dit onderwerp heen kon, geeft aan dat het gokken van de prins algemeen bekend was. Dat zijn vriend Pereira een loper van het paleis in zijn bezit had was ook bekend. Pereira werd nu in algemene kring verdacht. De hieruit getrokken conclusies rijmde niet met de aangetroffen sporen van inbraak maar hielden toch aan.

De buitenlandse gezanten rapporteerden over deze roddels omdat de beeldvorming rond de kroonprins een politiek relevante zaak was. Bovendien was de kroonprins chantabel door de aard van zijn vriendschappen met mannen, een gevaarlijke positie voor een hooggeplaatst persoon.³⁶ De Russische gezant de Gourieff verwoordde het zo: ‘Het is waar dat deze beschuldigingen gebaseerd zijn op gissingen en ongegrond kunnen zijn; maar ze leveren wel altijd het duidelijke bewijs van de minachting en afkeuring van de mans [Pereira] reputatie en in het verlengde daarvan zijn relatie met de prins.’³⁷ Ook de Franse ambassadeur markies De La Moussaye leek te aarzelen of hij zou berichten over de geruchten rond de kroonprins en Pereira. In een brief naar de Franse premier en minister van Buitenlandse

³³ Brief van 16 oktober 1829, van graaf de Gourieff aan graaf Nesselrode. H. T. Colenbrander, *Gedenkstukken der algemeene geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840 IX-1, Regeering van Willem I. 1825-1830* (Den Haag 1916) 382-383. Originele Franse tekst: ‘Souvent on les a vus se donner le bras et se promener ensemble dans la campagne aux environs de la ville. Souvent aussi ils ont soupé tête à tête dans le cabinet du Prince et veillé jusqu’à trois heures du matin. Pour faciliter leurs entrevues à toute heure, Pereira était muni d’un passe-partout du palais. (...) Voici les bruits odieux que l’on répand en ville pour expliquer les motifs qui auraient porté Pereira à commettre le vol. Le Prince, par son intermédiaire, aurait emprunté à Machado une forte somme. Pour garantie du paiement Pereira aurait enlevé les diamants de la Princesse. D’après une autre version, il l’aurait fait pour son propre compte.’

³⁴ Colenbrander, *Willem II*, 62.

³⁵ Johannes Bosscha, *Het leven van Willem den Tweede* (Amsterdam 1852) 372-373.

³⁶ Van Zanten, *Koning Willem II*, 268-275.

³⁷ Brief van 16 oktober 1829, van graaf de Gourieff aan graaf Nesselrode. Colenbrander, *Gedenkstukken IX-1*, 383. Originele Franse tekst: ‘Ces accusations, il est vrai, n’étaient fondées que sur des conjectures; elles pouvaient être injustes; mais toujours fournissaient-elles la preuve manifeste du mépris et de la réprobation dont l’opinion frappait cet homme et par conséquent ses relations avec le Prince.’

Zaken, hertog Jules de Polignac, schreef hij: ‘Sinds lange tijd twijfel ik of ik Uwe Excellentie moet informeren over sommige boosaardige geruchten die zich in Brussel en Den Haag hebben verspreid; maar deze geruchten beïnvloeden vandaag de dag, op een vervelende wijze, het huiselijk leven van de Koninklijke familie en het is mijn plicht om niet langer hierover te zwijgen. (...) Toen zes maanden geleden de diamanten van de prinses verdwenen uit zijn paleis, werden verscheidene affiches op de muren in Brussel gevonden waarop stond dat alle nasporingen tevergeefs zouden zijn aangezien de diamanten, in overeenstemming met de prins, door Pereira zijn weggehaald en afgeleverd bij de Spaanse gezant. Deze absurde laster herhaalde zich in alle cafés, verspreidde zich onder het volk en verkreeg al snel een alarmerende consistentie.’³⁸ Wie er achter de affiches zaten die de kroonprins en Pereira beschuldigden van de diefstal was niet duidelijk. In de straten van Brussel hingen ook spotprenten van de kroonprins waarop hij graaiend in de juwelenkist van zijn vrouw stond afgebeeld.³⁹ De belangstelling voor de praat in de cafés en door de stad heen geplakte affiches was gegrond. Kranten hadden nog beperkte oplages en werden enkel door een select deel van de bevolking gelezen. De in de grondwet opgenomen persvrijheid werd in de praktijk niet altijd ervaren. Kritiek op de koning en kroonprins werd al snel geïnterpreteerd als smaad. Journalisten konden daarna juridisch worden aangepakt. In Brussel werd, net als elders, de publieke opinie gevormd in de cafés en op straat.⁴⁰

Het *corps diplomatique* in Brussel en Den Haag deden de beschuldigingen tegen de kroonprins en Pereira af als pure laster, maar twee jaar voor de diefstal van de juwelen werden er al wel degelijk vraagtekens gezet bij de relatie tussen de kroonprins en Pereira. De Franse gezant graaf d’Agoult schreef in augustus 1827 de toenmalige Franse minister van buitenlandse zaken baron de Damas: ‘Ik heb de ontmoetingen [die de kroonprins en Pereira hadden] op het platteland niet kunnen verifiëren, maar de omgang met Pereira, zijn nachtelijke afwezigheid op het paleis, zijn vaststaande feiten. (...) De intimiteit met Pereira kan verklaard worden vanuit de behoefte aan diens bemiddeling in het lenen van een deel van

³⁸ Brief van 12 november 1829, van markies De La Moussaye aan hertog Jules de Polignac. Colenbrander, *Gedenkstukken IX-1*, 172-173. Originele Franse tekst: ‘Depuis longtemps, j’hésite à informer V. E. de quelques bruits que la malveillance a répandus à Bruxelles et à La Haye; mais ces bruits influant, aujourd’hui, d’une manière fâcheuse, sur l’intérieur de la famille royale, il est de mon devoir de ne pas les passer sous silence. (...) Lorsqu’il y a six semaines les diamans de la Princesse disparurent de son palais, plusieurs affiches furent trouvées sur les murs de Bruxelles, portant que toutes les recherches seraient vaines attendu que les diamans avaient été soustraits par Pereira, d’accord avec le Prince, et déposés chez le Ministre d’Espagne. Cette absurde calomnie répétée dans tous les cafés, fut goûtée par le peuple, et prit bientôt une consistance alarmante.’

³⁹ P. Verhaegen, ‘Le vol des bijoux de la princesse d’Orange à Bruxelles en 1829’, *Annales de la Société d’Archéologie de Bruxelles* 15 (1901) 330-336, aldaar 332.

⁴⁰ A. Smits, 1830. *Scheuring in de Nederlanden. Deel III. Hoofdrospelers, medespelers en bespelers van de publieke opinie in de Nederlanden* (Kortrijk 1999) 309.

het geldbedrag dat de heer Machado heeft onttrokken uit Spanje. (...) Mijn mening moet van weinig belang zijn, zijnde niet gegrond op onderzoek, echter aarzel ik niet deze aan u te geven. De kroonprins heeft zich, door zijn eigenaardige karaktertrekken en lakse gewoontes, geworpen in een ongepaste levensstijl (...).⁴¹ Pereira werd hier al genoemd als een tussenpersoon voor de kroonprins en de geldschietter Machado. De twijfels over de vriendenkring van de kroonprins en de aard van zijn vriendschappen waren alles behalve nieuw, de diefstal bracht ze terug op de voorgrond.

Dat de kroonprins op een bepaald moment toch inhoudelijk moest reageren op de geruchten rond zijn relatie met Pereira, kwam door de brieven die zijn vrouw aan haar broer tsaar Nicolaas I schreef. Prinses Anna en haar broers hadden een zeer hechte band. Ze droegen allen een speciale ring om hun onderlinge verbond, de 'Triopathie' genoemd, mee te symboliseren.⁴² In de correspondentie tussen hen werd openlijk gecommuniceerd. Meer dan vier maanden na de inbraak in het paleis was er nog geen spoor van de juwelen of de dief. Prinses Anna uitte haar zorgen tegenover haar broer. De diefstal betekende voor de prinses in de eerste plaats een groot verlies van persoonlijk vermogen. Bovendien was ze goed op de hoogte van de slechte financiële positie van haar man. In een brief die de prinses schreef aan de tsaar legt ze uit hoe de juwelen het kapitaal had moeten vormen voor vooral haar jongere kinderen: 'De oudste wordt als enige door de staat begunstigd en het is mijn plicht de anderen naar vermogen te compenseren. De diefstal van het grootste deel van mijn juwelen betekende het verlies van het voornaamste fortuin van mijn kinderen.'⁴³ De prinses zou de tsaar verzoeken de rente over haar vermogen op vijf procent te houden toen deze naar vier zou worden bijgesteld.⁴⁴

Prinses Anna informeerde de tsaar ook over de houding van haar man in de affaire rond de juwelendiefstal. De kroonprins had niet genoeg bewaking voor het paleis geregeld en belangrijke posities in de hofhouding werden bekleed door incapabele personen. In een eerdere brief schreef ze: 'Zonder verder uit te weiden over de omstandigheden rond de diefstal, wil ik u alleen zeggen dat er geen voorzorgsmaatregelen waren genomen om mijn

⁴¹ Brief van 5 augustus 1827, van graaf d'Agoult aan baron de Damas. Colenbrander, *Gedenkstukken der algemeene geschiedenis* IX-1, 96. Originele Franse tekst: 'Je n'ai pu vérifier les rendez-vous à la campagne, mais la liaison avec Pereira, les absences du palais, pendant la nuit, sont des faits constants. (...) L'intimité avec Pereira pourrait trouver son explication dans le besoin de sa médiation pour emprunter de M. Machado une partie des sommes qu'il extorquées à l'Espagne. (...) Mon opinion doit être de peu d'importance, n'ayant aucun moyen d'investigation; je n'hésite cependant pas à vous l'exprimer. Le prince héréditaire, par suite des bizarreries de son caractère, de son oisiveté habituelle, s'est jeté dans un genre de vie fort inconvenant (...).'

⁴² Vincent Hovinga en Hans van Koningsbrugge, *Orange and Romanov. Letters from members of the Dutch Royal Family to their Russian relatives in the state archives of the Russian Federation* (Groningen 2003) xii.

⁴³ Brief van 2 april 1830, van Prinses Anna Paulowna aan tsaar Nicolaas I. Jackman, *Romanov relaties*, 117.

⁴⁴ Doorn, *Rusland en Oranje*, 134.

verblijven in Brussel te bewaken; Willem wilde absoluut geen schildwachten of bewakers plaatsen op het naast mijn vertrekken liggend terras. Er was geen ziel in het appartement ten tijde van de diefstal; de dienaar die beneden sliep bleek er niet te zijn; en juist hij was aanbevolen door Pereira; en was die nacht aanwezig bij een orgie bij het volk rond Machado, een figuur waar Pereira mee wordt geassocieerd. Ik vertel u dit om te bewijzen dat er achteloosheid en nalatigheid bij ons heerst. U bent niet ontwetend over de Willems schulden die groter zijn dan ik weet; dat hij lening op lening afsluit; en dat de mening in dit rapport over hem niet gunstig is, wat naar mijn mening voor een groot deel te wijten is aan de ongeschikte persoon die als secretaris de administratie van zijn huishouding regelt.⁴⁵ Prinses Anna legde zo niet de volledige verantwoordelijkheid bij haar man en was duidelijk ontevreden over de personen met wie hij zich omringde. Maar deze gedeeltelijke verantwoordelijkheid gaat over de financiële administratie van haar man. Over de omstandigheden rond de diefstal en de schulden van de kroonprins nam ze geen blad voor mond. De vriendschap tussen de kroonprins en Pereira vond zij duidelijk niet gepast.

De tsaar was via de rapportage van graaf de Gourieff naar alle waarschijnlijkheid al vroeg op de hoogte van de geruchten rond de juwelendiefstal. De kroonprins voorzag dit en schreef zijn zwager op 15 oktober 1829: ‘De details over de diefstal van de diamanten heb je vast al gekregen van Gourieff, het is een vervelende zaak die nog niet geheel helder is. Moge God op een dag de ware schuldigen ontdekken waar ook Justitie en de politie met ijver en vlijt naar zoeken binnen de grenzen die onze wetten in dit geval geven. Je weet dat het volk dezelfde Pereira beschuldigt als waar wij een jaar geleden over hebben gesproken, maar er is geen enkele reden voor de politie of Justitie om dit te onderzoeken en deze roddels zijn vooralsnog toe te schrijven aan kwaadwilligheid.’⁴⁶ De tsaar had zijn zwager kennelijk al

⁴⁵ Brief van 24 februari 1830, van Prinses Anna Paulowna aan tsaar Nicolaas I. Colenbrander, *Gedenkstukken* IX-1, 382. Originele Franse tekst: ‘Sans m’étendre sur les circonstances du vol, je vous dirai seulement qu’aucune précaution n’avait été prise pour surveiller mes appartements à Bruxelles, Guillaume n’ayant absolument pas voulu faire placer ni sentinelles ni gardien sur la terrasse qui touche à mes chambres. Qu’il n’y avait pas une âme dans tout l’appartement le jour du vol; que le domestique qui devait coucher en bas ne s’y trouvait pas; qu’il était justement celui recommandé par Pereira, et que cette nuit-là il était à une orgie chez les gens de Machado, personnage avec lequel Pereira est associé. Je ne vous dis cela que pour vous prouver l’espèce d’incurie et de négligence qui président chez nous. Vous ne pouvez ignorer que la fortune de Guillaume est endettée au delà même de ce que j’en sais; qu’il a fait emprunt sur emprunt, et l’opinion sous ce rapport ne lui est pas favorable, ce que je crois dû en grande partie à l’individu subalterne qui comme secrétaire administre ses affaires et sa maison.’

⁴⁶ Brief van 15 oktober 1829, van de Prins van Oranje aan tsaar Nicolaas I. Colenbrander, *Gedenkstukken* IX-1, 381-382. Originele Franse tekst: ‘Le vol des diamans dont tu auras eu tout les détails par Gourieff, est une vilaine affaire dans laquelle on ne voit pas encore claire. Dieu veuille que l’on découvre un jour les véritables coupables que la justice et la police recherchent avec zèle et assiduité en autant que nos lois leur donnent de la marge à cet égard. Tu sauras que la voix publique a accusé le même Pereira dont nous avons parlé il y a un an, mais il n’y a aucun indice à cet égard qui puisse autoriser des recherches de police ou de justice, et ces bruits ne sont pour le moment attribuables qu’à de la malveillance.’

eerder aangesproken op zijn omgang met Pereira. De kroonprins benadrukt dat het echter alleen om kwaadwillige geruchten gaat.

Geheel overtuigd was de tsaar niet. In een brief uit januari 1830 schreef Nicolaas I aan zijn zus: ‘Aangezien ik zelf niet ter plekke ben, is het voor mij niet gemakkelijk een juist oordeel te geven en me uit te spreken over zaken waarvan ik slechts kan hopen dat ze vals en verzonnen zijn! Het idee mijn Willem te veroordelen stuit me zo tegen de borst, en komt me zo afschuwelijk voor, dat ik mezelf er niet toe kan zetten; maar ik zal hem zeker alles vertellen wat me over hem ter ore is gekomen, want dat is wel het minste wat genegenheid gebiedt.’⁴⁷ De kroonprins legde Nicolaas I hierop uit dat zijn relatie met Pereira van een onschuldige aard was en dat hij de relatie daarom ook niet direct had verbroken: ‘Alles wat ik je kan bevestigen is dat de relatie geen politiek doel heeft en ik deze altijd zeer onschuldig en onverschillig heb beschouwd en daarom heb laten voortduren. Nu stel ik echter voor om de rapporten beetje bij beetje in de vergetelheid te laten storten, deze rapporten waaruit altijd een onverschilligheid tegenover de rest van de mensheid sprak, maar die tussen mij en deze persoon in stonden en die hem veel jaloezie hebben gebracht en dit is een belangrijke oorzaak van al het kwaad dat hem werd toegerekend in Brussel; niemand mij heeft bewezen wat hem te berde is gebracht en wat betreft de diefstal hetzelfde, er is niets in de aanwijzingen dat redelijkerwijs ook maar iets tegen hem inbrengt; maar voor de gemoedstoestand van anderen zal ik dit alles beëindigen, zonder het individu te schaden.’⁴⁸ De kroonprins nam het duidelijk op voor Pereira en was verontwaardigd dat hij de vriendschap moet opgeven op basis van niet bewezen aantijgingen.

⁴⁷ Brief van 8/20 januari 1830, van tsaar Nicolaas I aan Prinses Anna Paulowna. Jackman, *Romanov relaties*, 114-115.

⁴⁸ Brief van 25 februari 1830, van de Prins van Oranje aan tsaar Nicolaas I. Colenbrander, *Gedenkstukken IX-1*, 382. Originele Franse tekst: ‘Tout ce que je puis t'affirmer c'est que cette relation n'avait aucun but politique et que je l'ai toujours regardé comme fort innocente et indifférente, et que c'est pour cela que je l'ai continuée, mais maintenant je me propose peu à peu de laisser tomber en oubli les rapports qui auraient toujours dû être fort indifférens au reste du genre humain, mais qui ont existé entre ce personnage et moi, et qui lui ont valu beaucoup de jaloux, et c'est là une des principales causes de tout le mal qu'on a débité à Bruxelles sur son compte, car jamais personne n'a pu me prouver ce que l'on avançait contre lui, et quant au vol même, il n'y a rien qui dans les faits puisse raisonnablement donner la moindre idée fondée contre lui; mais pour la tranquillité des autres je ferai finir tout cela sans que l'individu en pâtisse.’

2. Een luidruchtig intermezzo, 1830-1831

2.1 De Belgische Revolutie breekt uit

Het zou bijna twee jaar duren voordat er ontwikkeling in de zaak kwam. In deze periode was de diefstal op de achtergrond geraakt. In de correspondentie tussen het prinselijk paar en hun Russische familie was er al snel veel aandacht voor de in juli 1830 uitgebroken revolutie in Frankrijk. Er werd gevreesd voor soortgelijke ontwikkelingen in het Koninkrijk der Nederlanden. Tsaar Nicolaas I, twee maanden later zelf ook onder druk staande door soortgelijke ontwikkelingen in Polen, schreef zijn zus in augustus 1830: ‘(...) de gebeurtenissen in Frankrijk hebben je naar ik hoop duidelijk gemaakt dat het nu meer dan ooit de tijd is om ons standvastig en eendrachtig te tonen om de storm te verdrijven. (...) Ik hoop dat de koning, geholpen door Willem, verstandig en doortastend zal optreden om ongelukken in je land te voorkomen, (...)’.⁴⁹ De storm spaarde Brussel niet. De Belgische Revolutie brak uit op 25 augustus terwijl de Koninklijke familie bijeen was in paleis Het Loo om de verjaardag van koning Willem I te vieren.

De oorzaak van de revolutie wordt in de historiografie gezocht in een combinatie van beleid waardoor de Belgen zich achtergestelde burgers voelden. Dit voedde een nationalistisch sentiment onder de Belgen. De revolutie in Parijs was de katalysator die dit sentiment naar de oppervlakte bracht. De vereniging met de Noordelijke Nederlanden sinds 1815 was na vijftien jaar niet langer houdbaar.⁵⁰ In deze optelsom van factoren is het aanzien van het staatshoofd en de Koninklijke familie des te meer relevant. De juwelendiefstal en de daarop volgende kritiek op de kroonprins zouden in de periode van het najaar 1829 tot augustus 1830 een invloed op en wapen van de groeiende oppositie kunnen zijn geweest. Toen eenmaal de omstandigheden rond de diefstal helder werden en duidelijk werd dat de kroonprins er niet bij betrokken was, schreef het *Algemeen Handelsblad*: ‘de Voorzienigheid heeft het niet toegelaten dat eene der vroegste en tevens eene der infaamste laster-feiten onzer revolutionairen, niet aan het volle daglicht zoude komen.’⁵¹

Historica Els Witte heeft precies voor de periode van het najaar 1829 tot augustus 1830 de Belgische oppositionele kranten geanalyseerd op uitingsvormen van Belgisch

⁴⁹ Brief van 15/27 augustus 1830, van tsaar Nicolaas I aan Prinses Anna Paulowna. Jackman, *Romanov relaties*, 120.

⁵⁰ J. S. Fishman, *Diplomacy and revolution. The London conference of 1830 and the Belgian revolt* (Amsterdam 1988) 26.

⁵¹ *Algemeen Handelsblad* van 17 februari 1832.

nationalisme.⁵² Daarin nam ze ook kritieken op de koning en de kroonprins mee. Verrassend genoeg blijkt dat koning Willem I en de kroonprins in deze periode positief werden benaderd. De kroonprins werd getypeerd als ‘le loyal et généreux soldat de Waterloo.’⁵³ De koning en ook het prinselijk paar werden gescheiden van de ambtelijke regering waar wel veel kritiek op was. Witte merkt op dat de kranten in deze periode nog wel rekening moesten houden met de strafbaarheid van majesteitsschennis en de waarschuwendende werking van de persprocessen die in deze periode gevoerd werden.⁵⁴ Dit argument kan ook worden omgedraaid. Historicus Arnold Smits zag de strijd tussen de regering en de zuidelijke pers juist als een reden waarom bepaalde journalisten scherper gingen schrijven en zo een sfeer van revolutie creëerden.⁵⁵

De publieke opinie bleef na de opstand niet lang positief tegenover de Koninklijke familie. De juwelendiefstal werd volgens prinses Anna wel degelijk ingezet om haar man zwart te maken: ‘Helaas heeft de publieke opinie van datzelfde België, waar Willem zoveel waarde aan hechtte, zijn gedrag ten opzichte van mij gebruikt als wapen tegen hem, evenals mijn kalmte en de loyaliteit in mijn optreden. Bepaalde eigenschappen van mij en mijn gedrag ten tijde van de diefstal werden hemelshoog opgeblazen om hem schade te berokkenen.’⁵⁶ Naarmate de opstand vorderde en de reacties van koning Willem I feller werden, zou de Belgische publieke opinie zich inderdaad definitief tegen de Oranjedynastie, inclusief de kroonprins, keren.⁵⁷

2.2 Dat ellendige huis in Brussel

De opstandelingen in Brussel zouden de kroonprins nog eenmaal ontvangen. Op 1 september 1830 kwam de kroonprins zonder zijn manschappen naar de stad voor verdere onderhandelingen. Eenmaal in zijn paleis leek hij zowel fysiek als politiek gegijzeld. Zonder een mandaat of onderhandelingsruimte van de koning kon de kroonprins weinig bewerkstelligen. Op 3 september verliet de kroonprins het paleis en Brussel. Ook de paleiswacht verliet die dag de stad.⁵⁸ Twee jaar nadat het prinselijk paar het *Palais de la Nouvelle Cour* betrok verlieten ze de residentie.

⁵² De steekproef in haar studie omvat de kranten: *Le Courrier des Pays Bas, Le Belge, Le Politique, Le Catholique des Pays Bas, Den Antwerpenaer* en de regeringskrant *La Gazette des Pays Bas*. Els Witte, ‘Het natiebegrif in het zuidelijke krantendiscours aan de vooravond van de Belgische opstand (augustus 1829-juli 1830)’, *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden* 121 (2006) 222-239.

⁵³ Witte, ‘Het natiebegrif in het zuidelijke krantendiscours’, 231-232.

⁵⁴ Witte, ‘Het natiebegrif in het zuidelijke krantendiscours’, 232.

⁵⁵ Smits, *1830. Scheuring in de Nederlanden*, 472.

⁵⁶ Brief van 30 september 1830, van Prinses Anna Paulowna aan tsaar Nicolaas I. Jackman, *Romanov relaties*, 124.

⁵⁷ Smits, *1830. Scheuring in de Nederlanden*, 474.

⁵⁸ Colenbrander, *Willem II*, 68.

Voor prinses Anna was er in die korte periode al teveel gebeurd om hier over te treuren. Over het verlies van het paleis in Brussel schrijft ze aan haar broer: ‘Ook mijn zilveren servies is gered. Maar bijna al Willems bezittingen bevinden zich in dat ellendige huis in Brussel, waar zich ook de rest van mijn uitzet bevindt en een belangrijk deel van het meubilair waarmee ik mijn kamers had ingericht, gelukkig op eigen kosten en niet op die van de staat.’⁵⁹ Het paleis zelf en al het andere meubilair waren wel door de staat betaald. Die toezegging was in 1815 al gedaan in een wetsvoorstel: ‘In Onze Residentie-stad Brussel, zal, ten koste der publieke schatkist, een paleis worden aangekocht en behoorlijk gemeubileerd; en zal vervolgens aan Onzen beminden Zoon den Prins van Oranje, als een bewijs der nationale achting en erkentelijkheid in vrijen en vollen eigendom worden overgedragen.’⁶⁰ De waardevolle kunstcollectie van de kroonprins zou tot 1840 in het paleis te Brussel achterblijven.⁶¹ Het verlies van de juwelen door de diefstal werd door tsaar Nicolaas I, koning Willem I en de kroonprins gezamenlijk gecompenseerd, aldus Charlotte Disbrowe.⁶² Zij was een dochter van de Engelse ambassadeur in Den Haag en zodoende regelmatig in het gezelschap van prinses Anna tijdens officiële gelegenheden.

Zo werd de juwelendiefstal voor prinses Anna een van de vele affaires uit een tumultueuze periode in Brussel. Een jaar later, in augustus 1831, doet ze in een brief aan haar broer verslag van een gesprek tussen haar en een Franse officier: ‘Hij vroeg me of ik het verlies van ons huis in Brussel niet betreurde. ‘Nee, in het geheel niet,’ antwoordde ik. Zijn verbazing was groot. ‘Maar het is een erg fraai huis,’ zei hij. ‘Jawel,’ antwoordde ik, ‘maar niet alles is materieel, (...) daar waardeert men niet wat ik het meest kostbaar acht.’’⁶³ Een week na haar schrijven verschenen in Nederlandse kranten de eerste berichten over een mogelijke vondst van de gestolen juwelen in de Verenigde Staten van Amerika.⁶⁴

⁵⁹ Brief van 30 september 1830, van Prinses Anna Paulowna aan tsaar Nicolaas I. Jackman, *Romanov relaties*, 124.

⁶⁰ ‘Dotatie van Z. K. H. den Prins van Oranje met een paleis te Brussel en het domein van Tervueren. Ontwerp van wet, artikel 1. Behandeld in de zitting van 21 december 1815’, *Kamerstukken II* (1815/16) 91.

⁶¹ Hinterding en Horsch, “*A small but choice collection*”, 19.

⁶² Charlotte Anne Albinia Disbrowe, *Old days in diplomacy. Recollections of a closed century* (Londen 1903) 284.

⁶³ Brief van 26 augustus 1831, van Prinses Anna Paulowna aan tsaar Nicolaas I. Jackman, *Romanov relaties*, 152.

⁶⁴ Opregte Haarlemsche Courant van 1 september 1831.

3. De juwelen in de Verenigde Staten, 1831

3.1 Ontwikkelingen in New York

Op vrijdag 29 juli 1831 melde de *New York Evening Post* dat de douane de dag ervoor een aantal juwelen in beslag had genomen die vermoedelijk afkomstig waren van prinses Anna. De douane had een tip gekregen en was naar een aangewezen huis aan de Pearl Street, Lower Manhattan gegaan. Daar aangekomen weigerde een man de douaniers binnen te laten waarna de deur werd geforceerd. Terwijl de douaniers het huis doorzochten, ontsnapte de man via een raam aan de achterzijde. Er werd een kistje gevonden met juwelen, waaronder een grote saffier. Het artikel melde ook dat twee vertegenwoordigers van de Nederlandse regering later op diezelfde dag naar de woning aan de Pearl Street waren gekomen.⁶⁵

De gevolmachtigd minister en buitengewoon gezant te Washington Christiaan Bangeman Huygens en consul J. C. Zimmerman waren die donderdag ook ingelicht over de verblijfplaats van de juwelen, waarschijnlijk door dezelfde tipgever als de douane. De douane zelf had geen contact opgenomen met de Nederlanders over de huiszoeking. Reden hiervoor kan zijn dat de douane de ingenomen juwelen in eerste instantie als een kwestie van illegale import opvatte, maar waarschijnlijker is dat ze een beroep wilden doen op het beloningsgeld. De diefstal was ook in New York uitgebreid verslagen door de kranten en ook in V.S. hadden de consuls ervoor gezorgd dat men op de hoogte was van het tipgeld. Een van de aanwezigen bij de huiszoeking was de Collector of the Port Samuel Swartwout. Dit ambt bleek voortdurend vatbaar voor corruptie en in 1837 zou ook Swartwout zelf worden beschuldigd van het stelen van in beslag genomen goederen.⁶⁶ Het was duidelijk dat de consul snel en doortastend moest handelen.

Zimmerman legde diezelfde dag nog contact met de New Yorkse douane om de juwelen te identificeren. Waarschijnlijk heeft mevrouw Bangeman Huygens hierbij geholpen. Zij kon de juwelen herkennen en moest een paar dagen later hierover getuigen bij de rechtbank in New York.⁶⁷ Ze zwoer dat zij de juwelen kon herkennen aangezien ze prinses Anna goed kende en persoonlijk had geassisteerd bij de voorbereidingen voor haar huwelijk met de kroonprins in 1816. Bij deze gelegenheid en vele daarna had ze de juwelen van de

⁶⁵ New York Evening Post van 29 juli 1831.

⁶⁶ Jonathan D. Sarna, 'A German-Jewish immigrant's perception of Amerika, 1853-54. Some further notes on Mordecai M. Noah, a jewel robbery, and Isaac M. Wise', *American Jewish History: an American Jewish Historical Society Quarterly Publication* 68 (1978) 206-212, aldaar 212.

⁶⁷ Algemeen Handelsblad van 8 september 1831.

prinses goed kunnen observeren.⁶⁸ Voorlopig was evenwel nog maar een kwart van de buit terecht. Het was belangrijk dat de uit het huis ontsnapte man snel zou worden gearresteerd. De identiteit van de persoon die ze zochten was al bekend. Om vaart achter de arrestatie te zetten liet Zimmerman in de *New York Evening Post* van zaterdag een opsporingsbericht publiceren: ‘He is an Italian by birth, speaks little or no English, calls himself sometimes by the surname of Carrera, sometimes by that of Polari: is about 5 feet 7 inches high, of very dark complexion, face flat and chin much so - peculiarly unfavorable expression of countenance, black beard, of strong athletic frame. (...) He was in Brooklyn on the 29th, at noon.’⁶⁹ Verdere hulp van het publiek bleek niet nodig. De verdachte, Constant Polari [afbeelding 4], werd nog dezelfde dag gearresteerd in Brooklyn.

Afbeelding 4 Portret van Constant Polari door Jean Zacherie Mazel (1835). Ets op chine collé, objectnummer RP-P-1913-2183 Rijksmuseum Amsterdam.

De *New York Evening Post* berichtte over de arrestatie en liep al vooruit op de reacties van de Koninklijke familie in Nederland: ‘This affair is one which cannot but give great satisfaction to the King of the Netherlands and the Prince of Orange, for the jewels were a nuptial present by the Emperor of Russia to the Princess on her marriage to the Prince of

⁶⁸ Gezworen verklaring van 3 augustus 1831 van mevrouw Vrijthoff Huygens voor magistraat James Hopson van de rechtbank te New York. Nationaal Archief, Den Haag, Ministerie van Buitenlandse Zaken, nummer toegang 2.05.01, inventarisnummer 3106.

⁶⁹ *New York Evening Post* van 30 juli 1831.

Orange, and calumny had whispered that the Prince knew more about their abstraction than he should have known.’⁷⁰ Het grootste deel van de juwelen was echter nog spoorloos. De naam van de kroonprins zou pas kunnen worden gezuiverd wanneer alle details van de diefstal en de volledige buit boven water zouden komen.

3.2 Dubbel verraad

Twee uur na de arrestatie van Polari bezocht Zimmerman de arrestant. De consul probeerde Polari zelf te ondervragen: ‘(...) maar hij wil nog niks bekennen, hij is schrikkelijk stijfhoofdig, toen hij zag, dat ik de officieren verzocht hem minder ruw te behandelen, scheen hem dit te treffen en begon hij met mij te redeneeren, (...).’⁷¹ Veel vertelde Polari niet aan Zimmerman. De consul kreeg de meeste informatie van Polari’s vriendin Susanne Marie Blanche en ene Jean Roumage, de tipgever van de douane en de Nederlandse vertegenwoordiging. Uit een serie latere verhoren van Susanne Blanche en Jean Roumage kan worden opgemaakt wat hun onderlinge relatie was en hoe de autoriteiten in New York precies op het spoor van Polari en de gestolen juwelen waren gekomen.⁷²

Susanne Blanche had Polari leren kennen in Lyon in 1825. Ze kregen samen een dochter, Rosine. Polari ging bij hen weg in 1827 en vertrok richting België om zijn fortuin te zoeken. In augustus 1830, de maand van de opstand in Brussel, zocht hij zijn gezin weer op in Lyon. Polari vertelde zijn vriendin dat hij in een bos in Brussel personen had gezien die iets aan het begraven waren. Toen de personen weg waren ging hij kijken wat er begraven lag. Het waren diamanten, waarvan hij pas later begreep dat deze van de juwelendiefstal in het paleis afkomstig waren. Hij had de kostbaarheden op een andere plek in het bos herbegraven. In februari 1831 vertrok Polari weer naar Brussel om een deel van de diamanten op te graven. Vervolgens wilde hij met zijn gezin naar de V.S. te gaan om met behulp van verkregen buit een nieuw bestaan op te bouwen.

Polari was samen met zijn vriendin en kind in het voorjaar van 1831 vanuit Le Havre naar de V.S. gekomen. Daar verbleven zij sinds hun aankomst in New York in dezelfde herberg als Jean Roumage en raakten met hem bevriend. Na een ruzie met Polari had Blanche in een moment van boosheid diverse diamanten aan Roumage laten zien. Polari zei dat hij deze had gekocht, maar Roumage was er al achter gekomen dat de diamanten van de diefstal

⁷⁰ New York Evening Post van 1 augustus 1831.

⁷¹ Brief van 31 juli 1831, van de consul Zimmerman, geciteerd in het Algemeen Handelsblad van 8 september 1831.

⁷² Serie van tien verhoren van Blanche en Roumage door C. Asser en A. W. Philipse, gehouden in Den Haag van 27 september tot en met 9 december 1831. NL-HaNA, Gezantschap V.S., 1814-1940, 2.05.13, inv.nr. 159.

in het paleis te Brussel afkomstig waren.⁷³ Roumage lichtte de douane van New York in. Polari had de juwelen uiteraard niet opgegeven bij aankomst in de V.S. en was hiermee in strijd met de importwetgeving. Ook ging Roumage, die zich de door de Nederlandse regering uitgelofde premie nog kon herinneren, naar de Nederlandse consul. Zimmerman en Bangeman Huygens, die dag toevallig ook in New York, werden door Roumage op de hoogte gesteld van hetgeen hij te weten was gekomen. Toen Roumage later werd gevraagd waarom hij eerst de douane in New York had ingelicht en daarna pas naar Zimmerman was gekomen, antwoordde hij niet. De gedachte was wellicht om eerst Polari te laten arresteren zodat hij daarna vrij was om samen met Blanche de onderhandelingen te doen over de uitgelofde premie.

Polari wist ondertussen nog niet van het verraad van zijn vriendin en Roumage. Na zijn ontsnapping bij de huiszoeking door de douane vluchtte hij nietsvermoedend naar de woning van Roumage, verderop in New York. Hij had nog een aanzienlijk deel van de buit veilig weten te stellen door diamanten te verbergen in een holle paraplu en wandelstok. Een serie parels verstopte hij in een kaars. Polari wist nu dat hij werd gezocht en wilde New York ontvluchten. Roumage zou hem hierbij helpen. In de vroege ochtend van 29 juli 1831, een dag na de huiszoeking, bracht Roumage Polari en Blanche per boot naar het nabije stadje Brooklyn. Daar liet hij hen achter en ging terug naar New York om de autoriteiten te kunnen vertellen van de nieuwe verblijfplaats van Polari. Door de voortvluchtige in eerste instantie te helpen met zijn ontsnapping, zorgde Roumage ervoor dat hij de consul weer essentiële informatie kon bieden.

Zimmerman en Bangeman Huygens hadden na hun eerste contact met Roumage een New Yorkse advocaat in dienst genomen, ene William A. Seely. Deze advocaat stond bekend als een zeer energiek en slim man. Zimmerman had Roumage verzekerd dat hij als tipgever totaal anoniem zou blijven, maar de advocaat wist zijn opdrachtgever toch te overtuigen om zijn identiteit aan hem bekend te maken. Seely kon hierop de consul direct inlichten over het dubieuze karakter van Jean Roumage. De advocaat had hem uitgerekend zelf bijgestaan tijdens een zaak rond brandstichting.⁷⁴ In zijn geboorteland Frankrijk was Roumage ook geen onbekende van Justitie. In 1824 was hij wegens fraude veroordeeld tot een gevangenisstraf van vijf jaar, een boete van 3000 francs en een ontzegging van zijn burgerrechten voor tien jaar.⁷⁵ Het beperkte vertrouwen in het karakter van de informant en het belang van een

⁷³ Charles Edwards, *Pleasantries about courts and lawyers of the state New York* (Londen 1867) 280.

⁷⁴ 'Petition of William A. Seely', 6.

⁷⁵ *Causes criminelles célèbres du dix-neuvième siècle* III (Parijs 1828) 80.

geslaagde arrestatie bracht Seely ertoe om met Roumage en veertien politieagenten terug te gaan naar Brooklyn.

In Brooklyn bedacht Polari ondertussen dat hij het beste de rest van zijn buit ter plekke kon begraven. Samen met Blanche begroef hij de juwelen in een bos op de plek waar een paar jaar later het *Green-Wood Cemetery* verrees. Hij liet markeringen achter op de bomen zodat hij of Blanche de plek terug kon vinden. Op dit moment begon Polari te vermoeden dat Roumage dubbelspel speelde, maar vertrouwde zijn vriendin nog steeds. Blanche en Polari namen in Brooklyn een Fransman in vertrouwen. Polari zat in het nauw en moest de man 2000 dollar betalen om bij hem te mogen onderduiken. Voor dat geld zou de Fransman tevens een boot regelen om hen 's avonds naar Hoboken te brengen. Susanne Blanche ging 's middags weer terug naar New York en kon Roumage vertellen over de plannen voor de ontsnapping die avond.

Om negen uur 's avonds kwam Polari naar de oever van de East River. De advocaat Seely en zijn gevolg stonden de verdachte op te wachten. Volgens de getuigenis van Seely zag Polari al snel dat er geen boot voor hem klaar lag. Polari hoorde toen de voetstappen van Seely en de agenten en besepte dat hij werd opgewacht door een groep politieagenten. Hij keerde snel om en rende weg van de oever terug een heuvel op. Seely en de agenten zetten de achtervolging in. De advocaat is de eerste die Polari te pakken kreeg en een worsteling was het gevolg. Seely schreef later over dit moment: '(...) in the outset, at the imminent peril of my life, in a very dark night, totally unable to judge as to his means of defense, I singly encountered and arrested, after a personal and very dangerous conflict, and when no prudent man, from mere pecuniary motives, would have done it, the most abandoned, desperate, and hardy felon of the age, (...).'⁷⁶ Seely liep bij de arrestatie een verwonding aan het gezicht op, maar kon nog wel dezelfde avond Zimmerman persoonlijk inlichten over de geslaagde arrestatie. Twee dagen later kon Bangeman Huygens trots in een brief aan de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken schrijven dat hij zowel de gestolen juwelen als de dief had opgespoord.⁷⁷

3.3 In achtervolging van Blanche en Roumage

Bangeman Huygens had na de arrestatie ook George B. Raymond, een agent van Franse afkomst, in dienst genomen. Raymond werd belast met de surveillance van zowel Blanche als

⁷⁶ Brief van 10 september 1833, van W. A. Seely aan Bangeman Huygens. NL-HaNA, BuZa 1813-1870, 2.05.01, inv.nr. 3106.

⁷⁷ Brief van 31 juli 1831, van Bangeman Huygens aan de minister van Buitenlandse Zaken baron Verstolk van Soelen. Arntzenius, *Procès de Constant Polari* I, 27.

Roumage. Daarnaast probeerde Raymond om verklaringen van Polari te verkrijgen. Deze wist al snel na zijn arrestatie van het verraad van zijn vriendin. Een serie parels was teruggevonden die Polari in een kaars had verstopt. Blanche had toegekeken hoe hij dit had gedaan. Geconfronteerd met de vondst beseftte Polari dat niet alleen Roumage maar ook Blanche hem had verraden. Vanaf dat moment besprak Polari een tijd lang niet meer zijn zaak en verwees hij Raymond door naar Susanne Blanche.⁷⁸

Blanche had de autoriteiten niet verteld waar de juwelen lagen begraven in Brooklyn. Ze kon bovendien als vrouw van de verdachte niet officieel worden gehoord in de zaak. Daarnaast werd besloten ook Roumage niet op te pakken. Bangeman Huygens en de advocaat Seely hoopten dat Roumage van Blanche de exacte locatie van de begraven buit te weten zou komen.⁷⁹ Het bleek een riskante tactiek. In de ochtend van 21 augustus 1831 waren zowel Blanche als Roumage verdwenen. Men kwam er snel achter ze onder valse namen twee avonden ervoor naar Philadelphia waren gereisd. Agent Raymond werd achter ze aan gestuurd en ontdekte dat ze inmiddels al op een schip richting Liverpool zaten onder de naam Robert. De heer Robert was met een kruk aan boord gekomen en mevrouw Robert met een paraplu. Men vermoedde direct dat ze een deel van de buit hierin hadden verstopt. Bovendien werd gevreesd dat ze ook in Brussel het aldaar begraven deel van de buit zouden opgraven. Terug in New York werd Bangeman Huygens ingelicht over de vlucht van zijn informant en Blanche. Raymond werd snel op een ander schip gezet dat vanuit New York richting Liverpool vertrok. Seely beloofde de kapitein van het schip een beloning wanneer deze eerder in Liverpool aan zou komen dan het schip waarop Blanche en Roumage zaten.⁸⁰ Raymond had een achterstand van vier dagen goed te maken. Beide schepen arriveerden in Liverpool op dezelfde dag.⁸¹

Bangeman Huygens had Raymond een brief meegegeven voor de Nederlandse consul in Liverpool Daniel Willink: ‘Deze [brief] zal u overhandigd worden door een officier van de Politie deezer stad met name Raymond, doch reizende onder de naam van Armstrong, welke door mij belast is u actens en papieren onder te brengen ten einde de noodige pogingen te doen om het arrest te bewerken van eene vrouw met name Susanne Marie Blanche (...) alsmede van John Roumage (...). Het is van het grootste belang deeze personen in verzekering te brengen, zijnde het waarschijnlijk dat zij eene groote kwantiteit der gestolen

⁷⁸ Gezworen verklaring van 23 augustus 1831, van George B. Raymond voor magistraat James Hopson van de rechtbank te New York. NL-HaNA, BuZa 1813-1870, 2.05.01, inv.nr. 3106.

⁷⁹ Edwards, *Pleasantries about courts*, 283-284.

⁸⁰ ‘Petition of William A. Seely’, 15.

⁸¹ New York Spectator van 15 november 1831.

juweelen bij zich hebben, niet alleen, daar de vrouw in het geheim van de dief is en weet waar de achtergeblevene begraven juweelen te Brussel liggen, te verhinderen dat zij die plaats bereizen, voor dat ik de extraditie van Polari zal bewerkt hebben en deeze in de handen onzer justitie zal zijn.’⁸²

Consul Willink begreep de urgentie van de zaak en nam direct contact op met de magistraat van Liverpool om een aanhoudingsbevel voor Blanche en Roumage te bemachtigen. Ze werden de ochtend na hun aankomst aangehouden in een herberg. Raymond was bij de arrestatie aanwezig. Susanne Blanche deed direct een bekentenis en zou vanaf dat moment volledig meewerken met de autoriteiten. De juwelen die Polari samen met Blanche in Brooklyn had begraven werden gevonden op de kamer van Blanche. Tezamen met de nog bij de douane in New York liggende juwelen was nu een aanzienlijk deel van de buit terecht. Een laatste deel was nog steeds zoek en lag ergens begraven in Brussel. Willink schreef over de belangrijke ontwikkelingen: ‘Het voornaamste is dat Blanche bekend heeft aan den Police Officier Raymond de plaats in een bosch bij Brussel alwaar een groote quantiteit juweelen onder aarde gedeponneert zijn, (...)’⁸³

Blanche kreeg van Willink de verzekering dat zij bij de juridische afhandeling van de zaak buiten schot zou blijven. Roumage probeerde Willink er nog van te overtuigen dat hij met goedkeuring van Bangeman Huygens de reis naar Europa had ondernomen. Zijn troefkaart was een aantal brieven van Bangeman Huygens waarin Roumage inderdaad als een meewerkende partij werd benaderd. Willink had door dat dit niet strookte met de orders die hij van Bangeman Huygens had gekregen en de informatie die Raymond had gegeven. Roumage bleef in hechtenis en werd onder escorte van twee Engelse agenten naar Den Haag gebracht om verder te worden gehoord. Susanne Blanche kon Raymond alle relevante informatie geven. De tipgever had zijn hand overspeeld.

Op 25 september 1831 kwamen ook Raymond en Blanche aan in Den Haag. Op aanraden van de Amerikaanse agent werd Blanche niet gearresteerd, zoals haar ook was beloofd door de consul Willink en de Nederlandse ambassadeur Falck in Londen. De voorwaarde voor deze vrijheid was haar volledige medewerking en zij werd dan ook vaak gehoord. Uiteindelijk zou Blanche tot in het voorjaar van 1834 in Den Haag blijven en werd

⁸² Brief van 23 augustus 1831, van Bangeman Huygens aan de Nederlandse consul Daniel Willink te Liverpool. NL-HaNA, Gezantschap Groot-Brittannië, 2.05.44, inv.nr. 204.

⁸³ Brief van consul Daniel Willink, zonder datum. NL-HaNA, Gezantschap Groot-Brittannië, 2.05.44, inv.nr. 204.

zij met een maandelijks bedrag van honderd gulden onderhouden door de minister van Justitie.⁸⁴ Er waren genoeg vragen die aan haar gesteld konden worden.

Blanche werd tijdens verhoren in Den Haag bijvoorbeeld gevraagd of de naam Martin, een kamerdienaar van prinses Anna, haar bekend was. Hierop antwoordde ze ontkennend, maar zei dat ze misschien Polari de naam een keer uit had horen spreken.⁸⁵ Asser, de verhoorder, probeerde er achter te komen of er meer betrokkenen bij de juwelendiefstal waren. Prinses Anna zelf had vermoedens dat de Spaanse gezant Andouaga meer wist van de diefstal en dat de dief wellicht was geholpen door de Spaanse bedienden in het paleis: ‘Het [de Spaanse betrokkenheid] lijkt me zeer waarschijnlijk wanneer ik verband leg tussen de uitdrukking op het gezicht van de Spaanse gezant, Andouaga, op de dag van de diefstal tijdens het grote hofdiner, en zijn verwarring enkele dagen later, toen ik hem in het park ontmoette. Deze Andouaga heeft, zoals je weet, van de Engelse regering gestolen, (...). Wie weet werden de diamanten wel bewaard in zijn huis, dat onder de diplomatieke onschendbaarheid valt. Die gedachte heeft vaak door mijn hoofd gespeeld, en vergeet niet dat de conciërge van mijn appartementen in Brussel een Spanjaard was! Niet dat ik de laatste wil beschuldigen, maar het is zeker een zaak die meegewogen moet worden.’⁸⁶ De vermoedens over de betrokkenheid van derden kon Blanche niet bevestigen.

Na haar aankomst in Den Haag met Raymond was de voornaamste vraag toch waar het in Brussel begraven deel van de buit precies lag. Pas op 17 januari 1832 werd een poging ondernomen om de juwelen in Brussel op te sporen. Het is waarschijnlijk dat een geschikt moment was afgewacht voor deze missie achter vijandelijke linies. In de periode tussen de Tiendaagse Veldtocht (2-12 augustus 1831) en de Conventie van Zonhoven (een in mei 1833 onder druk van Frankrijk en Engeland gesloten wapenstilstand) vormde Brussel het hol van de leeuw voor de Nederlandse regering.⁸⁷ Blanche had Raymond de nodige aanwijzingen gegeven en hij werd door de Nederlandse regering verzocht naar Brussel te gaan. De Amerikaanse agent was sinds zijn vertrek vanuit New York feitelijk in dienst van de Nederlandse regering gebleven. Zijn vrouw ontving gedurende Raymonds verblijf in Europa een maandelijks bedrag van Bangeman Huygens.⁸⁸ Ook in Brussel bewees de agent zijn

⁸⁴ Geheime akte van 18 mei 1834, door de minister van Justitie Van Maanen ondertekend. Nationaal Archief, Den Haag, Algemene Staatssecretarie, nummer toegang 2.02.01, inventarisnummer 6919.

⁸⁵ Verhoor van Susanne Blanche door C. Asser op 1 oktober te Den Haag. NL-HaNA, Gezantschap V.S., 1814-1940, 2.05.13, inv.nr. 159.

⁸⁶ Brief van 2 november 1830, van prinses Anna Paulowna aan tsaar Nicolaas I. Jackman, *Romanov relaties*, 134.

⁸⁷ Jeroen Koch, *Koning Willem I, 1772-1843* (Amsterdam 2013) 484.

⁸⁸ Explicatie posten van uitgaven in zaak van Polari, door Roger Bangeman Huygens ondertekend. NL-HaNA, Staatssecretarie, 2.02.01, inv.nr. 6919.

waarde. Er werden twee geheime agenten aangewezen om de Amerikaan te assisteren. Tezamen begonnen zij in een Brussels bos om acht uur in de ochtend te graven. Twee uur 's middags vonden ze de restanten van de buit in een vierkante ijzeren pot.⁸⁹

De in Brussel opgegraven stukken bestonden voor het grootste deel uit geraamtes van sieraden waar de waardevolle stenen uit waren gebroken. De liberale Brusselse krant *Courrier Belge* vermeldde als eerste het nieuws en werd een paar dagen later geciteerd in het *Algemeen Handelsblad*: '(...) met eene huichelaars booshartigheid vraagt de *Courrier* waar *Carara* [alias Polari] gebleven is? 'Het is zes maanden geleden' zegt hij, 'sedert de politie hem en de gestolen diamanten in hare magt had; en, ziedaar, nu is zij van niets anders, dan van gouden invatsels meester geworden.'⁹⁰ Het resultaat van de opgraving was een inderdaad teleurstelling, maar de Nederlandse regering besepte tegelijkertijd dat de geraamtes Bangeman Huygens konden helpen met de bewijslast in zijn zaak om de door de douane in de V.S. in beslag genomen juwelen terug te vorderen.

Het prinselijk paar was George B. Raymond zeer erkentelijk. Prinses Anna gaf de Amerikaanse agent gouden dukaten ter waarde van 5700 gulden. De kroonprins gaf Raymond een toepasselijk cadeau: een kostbare diamant. Ook vroeg het prinselijk paar de agent om nog een gunst: 'De Heer Raymond is bij eene onderhandse akte door H. H. K. K. K. H. H. gemagtigd geworden, om, onder het toezigt van Uwe Excellentie werkzaam te zijn, om de te New York door de douane aangehouden edelgesteenen terug te vorderen (...).'⁹¹

De opgegraven ijzeren pot inclusief inhoud werd door Raymond terug gebracht naar New York, waar de affaire nog lang niet was afgerond.⁹² De Nederlandse diplomaten waren verwikkeld in een juridisch conflict aangaande de zeggenschap over de buit en de verdachte Constant Polari.

⁸⁹ Brief van 1 februari 1832, van de minister van Justitie Van Maanen aan Bangeman Huygens. NL-HaNA, Gezantschap V.S., 1814-1940, 2.05.13, inv.nr. 159.

⁹⁰ Algemeen Handelsblad van 17 februari 1832.

⁹¹ Brief van 1 februari 1832, van de minister van Justitie Van Maanen aan Bangeman Huygens. NL-HaNA, Gezantschap V.S., 1814-1940, 2.05.13, inv.nr. 159.

⁹² *Verslag der teregtzitting van het Hof van Assises*, 29-30.

4. De verrichtingen van de Nederlandse diplomaten in New York, 1831-1832

4.1 Het gevangen houden van Constant Polari

In januari 1832 deed Polari een poging om uit de New Yorkse Bellevue gevangenis te ontsnappen. Hij had een zaag zijn cel in gesmokkeld en vervolgens drie tralies doorgezaagd. Een van de tralies viel naar buiten op de binnenplaats. Dit werd gehoord door een cipier en deze sloeg alarm. Polari's ontsnapping mislukte.⁹³ Hij werd nu naar een kleinere cel gebracht zonder ramen. Vanaf dat moment mochten alleen nog zijn advocaten en zijn vertrouweling de heer Collet hem bezoeken.⁹⁴ Collet was de uitbater van het kosthuis waar Polari en Blanche hadden gewoond. Hij bezocht Polari regelmatig in de gevangenis en bracht hem dan wijn. Ook hield hij de andere bewoners van zijn herberg op de hoogte van de zaak. Een deel van deze bewoners vormde de vriendengroep van Polari en zetten zich in voor diens zaak. Toen Bangeman Huygens had gehoord van Polari's ontsnappingspoging en de naar binnen gesmokkelde zaag, was het hem duidelijk dat hij deze personen moest laten observeren. Een kans deed zich voor toen de Nederlander J. de Brauw werk zocht in New York.

De Brauw was tot 1830 correspondent bij een papiermolen in Namen, België. De molen leverde papier aan het landelijke bestuur in Den Haag en Brussel. Na de Belgische Revolutie vielen veel handelscontacten weg en werden werknemers ontslagen. Ook voor De Brauw was er geen toekomst bij de molen. Hij voelde zich als Nederlander bovendien niet meer op zijn plaats in het nieuwe België en besloot om weg te trekken. Hij zocht werk in Rotterdam, maar slaagde niet. Toen kreeg hij van iemand de tip om zijn geluk in de V.S. te zoeken. Eind oktober 1831 vertrok hij naar New York. Hij had aanbevelingsbrieven bij zich die hij zou aanbieden aan de Nederlandse consul. Om De Brauw aan werk te helpen bracht Zimmerman hem in eerste instantie in contact met een Italiaanse directeur van enkele goudmijnen in North Carolina. De directeur wilde leningen afsluiten in Amsterdam en kon daarbij de hulp van De Brauw gebruiken. Het zou echter nog een maand duren voordat dit werk beschikbaar was. Tot die tijd zou De Brauw kunnen assisteren in de zaak van Polari.⁹⁵

Op aanraden van Bangeman Huygens nam De Brauw zijn intrek in het kosthuis van Collet. Hij schreef zich in als J. DuBois en deed zich voor als een Belg. Met Bangeman Huygens communiceerde hij via brieven die hij liet bezorgen bij J. Hooft, een Nederlander dichtbij het kosthuis woonachtig op Broad Street 4. Uit de brieven die De Brauw aan

⁹³ Newburgh Telegraph van 26 januari 1832.

⁹⁴ Brief van 18 maart 1832, van J. de Brauw aan Bangeman Huygens. NL-HaNA, Staatssecretarie, 2.02.01, inv.nr. 6919.

⁹⁵ De Brauw, *Herinneringen eener reize*, passim.

Bangeman Huygens stuurde wordt duidelijk wat zijn missie inhield. Hij moest de personen observeren en eventuele conversaties over de zaak Polari doorspelen.

Op 9 april 1832 rapporteerde De Brauw over de bewoners van het kosthuis die hij classificeerde naar hun mate van invloed op Polari's gedrag. De groep bewoners vormden een eclectische mix. De heer Collet, een Fransman die ondanks 20 jaar in de V.S. nog geen Engels sprak, was de eigenaar. Verder woonden er een voormalige gouverneur van Mexico, een kolonel uit Guatemala, een voormalige kabinetsecretaris van Napoleon, een Italiaanse ridder van Sardinië, een Franse uitgewekene, een Ier, een Engelsman en een Amerikaan van Duitse afkomst.⁹⁶ Direct bleek De Brauw een geschikte kandidaat voor deze geheime missie; hij sprak Nederlands, Frans, Duits en Engels en kon met iedere bewoner praten.

Niet iedereen in het kosthuis hield zich bezig met Polari's zaak. De Brauw identificeerde al snel de personen die zich wel actief met de zaak bemoeiden, 'de eigenlijke raddraayers'⁹⁷. Het waren Collet en de Italiaanse ridder Melani. De Brauw kon niet al te gretig naar informatie vissen, anders zou hij zich verdacht maken. Gelukkig voor De Brauw werd hij door een nietsvermoedende Collet na diens bezoeken aan Polari op de hoogte gebracht van eventuele ontwikkelingen. Op 18 maart 1832 kon De Brauw rapporteren dat er geen plannen werden gesmeed om Polari te ontzetten. Na de mislukking van zijn ontsnapping was dit onmogelijk geworden. Bovendien hoopte men in het kosthuis dat Polari binnenkort werd vrijgesproken door de Supreme Court, omdat hij eigenlijk alleen voor smokkel was aangeklaagd.⁹⁸ Bangeman Huygens hoefde zich niet al te veel zorgen te maken voor een tweede ontsnappingspoging van Polari.

Collet en Melani probeerden nog wel druk te zetten door in de krant aandacht te vragen voor de omstandigheden waarin Polari gevangen zat. Collet klaagde dat hij werd tegengewerkt bij zijn bezoeken aan de gevangenis en dat hij bovendien de enige was die Polari mocht bezoeken. Ook zou Polari niet de zaken krijgen die hij nodig had tijdens zijn gevangenschap.⁹⁹ Het bericht werd opgevolgd door een antwoord van zowel de gevangenisdirecteur George B. Thorp als advocaat Seely. Thorp schreef: 'His friends have always had free access to him –he has lived well –daily having his wine –and has been permitted to have every indulgence consistent with his safe custody. Since his attempt to

⁹⁶ De Brauw, *Herinneringen eener reize*, 144-145.

⁹⁷ Brief van 9 april 1832, van J. de Brauw aan Bangeman Huygens. NL-HaNA, Staatssecretarie, 2.02.01, inv.nr. 6919.

⁹⁸ Brief van 18 maart 1832, van J. de Brauw aan Bangeman Huygens. NL-HaNA, Staatssecretarie, 2.02.01, inv.nr. 6919.

⁹⁹ Morning Courier and New-York Enquirer van 9 april 1832.

escape, greater restraint has been deemed necessary –but he suffers for nothing.’¹⁰⁰ Seely stuurde een paar dagen later een soortgelijk stuk in: ‘I have frequently told Mr. Collett and the keepers to see the prisoner supplied with what he might want, and that I would see them paid for. This he has always declined. If he has wanted for any thing he has suffered willingly (...).’¹⁰¹ Verder schreef Seely dat hij vanaf nu niet verder op vragen omtrent deze kwestie wenste te antwoorden. De poging om het publiek te winnen voor Polari mislukte. De Brauw rapporteerde hierover: ‘Het stilzwijgen aan onzen kant op hunne verdere aanvallen, de declaratie van den heer Seely om op geene vragen meer te antwoorden, heeft hun niet aangemoedigt meer omtrent die zaak publiek te maken, welligt zien zij ook wel in, dat het publiek zich weinig aan Polari gelegen laat liggen, daar bij heeft Melani, dat een der voornaamste heethoofden is, te veel gezond verstand, dan om zich om hem in moeylijkheden te wikkelen, (...).’¹⁰²

Uit latere nota’s van Roger Bangeman Huygens aangaande de kosten die de hele zaak Polari had gemaakt, blijkt toch dat hij, zijn vader en Zimmerman het zekere voor het onzekere namen. In een explicatie in een van de nota’s staat geschreven: ‘(...) voor getuigen, Politie beambten en andere extra uitgaven werden veroorzaakt door de gebiedende noodzakelijkheid om gedurig surveillance over de gevangenis te doen houden en door verschillende spions de demarches van zekere personen van welke verscheidene in de brieven van de Heer De Brauw vermeld zijn, te doen gadeslaan.’¹⁰³ De personen die De Brauw in zijn brieven noemden werden dus geschaduw en ook de Bellevue gevangenis stond onder constante surveillance.

4.2 Juridische en diplomatieke moeilijkheden

Het publiek leek zich niet bijzonder te interesseren voor de gevangene persoonlijk, maar de zaak Polari hield de Amerikanen wel degelijk bezig. Het was op een juridisch en staatsrechtelijk niveau dat er in de kranten vanaf de arrestatie van Polari volop over de zaak werd gediscussieerd. Deze discussies vormden een serieuzer gevaar voor een toekomstige uitlevering en berechting van Polari in Nederland dan de eventuele plannen van de bewoners van het kosthuis.

¹⁰⁰ New York Spectator van 10 april 1832.

¹⁰¹ New York Spectator van 13 april 1832.

¹⁰² Brief van 28 april 1832, van J. de Brauw aan Bangeman Huygens. NL-HaNA, Staatssecretarie, 2.02.01, inv.nr. 6919.

¹⁰³ Explicatie posten van uitgaven in zaak van Polari, door Roger Bangeman Huygens ondertekend. NL-HaNA, Staatssecretarie, 2.02.01, inv.nr. 6919.

Op 1 september 1831 kwam in eerste instantie een goedkeuring van de New Yorkse gouverneur Enos T. Throop voor de uitlevering van Polari aan Nederland, om vervolgens te worden berecht volgens Nederlands recht. De *New York Spectator* publiceerde het besluit. Gouverneur Throop nam zijn beslissing op basis van een aantal artikelen in de Revised Statutes Volume 1:

Section 8: The Governor may, in his discretion, deliver over to justice any person found within the State, who shall be charged with having committed without the jurisdiction of the United States, any crime except treason, which, by the laws of this State, if committed therein, is punishable by death or by imprisonment in the State prison.

Section 9: Such delivery can only be made on the requisition of the duly authorized ministers or officers of the Government within the jurisdiction of which the crime shall be charged to have been committed.

Section 10: It shall be the duty of the Governor to require such evidence of the guilt of the person so charged, as would be necessary to justify his apprehension and commitment for trial, had the crime charged been committed within this State.

Section 11: The expenses of apprehending and delivering such person, shall be defrayed by those to whom he shall be delivered.¹⁰⁴

In dezelfde krant stond al direct een commentaar op de beslissing en de artikelen waarop de gouverneur zich baseerde. Het is niet duidelijk of dit een tekst van de advocaten van Polari betreft. De schrijver distantieerde zich in ieder geval direct van Polari en onderschreef het grotere belang van de zaak: ‘We have no sympathy for this felon; but we ought to resist the first encroachment on our rights.’¹⁰⁵ Het ging hier dus om de bevoegdheden van de gouverneur en of de artikelen waar hij zich op baseerde niet in strijd waren met de grondwet van de V.S. Gouverneur Throop maakte met zijn beslissing in de zaak Polari voor de eerste maal gebruik van deze specifieke bevoegdheden, wat de zaak extra belang gaf. De schrijver vreesde een precedent wanneer de uitlevering van Polari op deze wijze doorgang zou vinden.

De voorwaarden voor uitlevering van criminelen werden bovendien bepaald in verdragen tussen naties onderling en niet door wetgeving op het niveau van individuele staten, aldus de schrijver van het commentaar.¹⁰⁶ In de eerste helft van de negentiende eeuw stond de internationale wetgeving rond uitlevering nog in de kinderschoenen. De redenen hiervoor kan men teruglezen in de literatuur die verscheen rond de ontplooiing van deze wetgeving een

¹⁰⁴ New York Spectator van 2 september 1831.

¹⁰⁵ Ibidem.

¹⁰⁶ Ibidem.

aantal decennia later. Verdachten konden in de loop van de negentiende eeuw steeds makkelijker grote afstanden vluchten door nieuwe vervoersmiddelen zoals de stoomboot en later de trein. Door de sterker wordende centrale overheden van de moderne naties verdwenen bovendien de binnenlandse schuilplekken. In Nederland boden bijvoorbeeld lokale graafschappen en heerlijkheden dikwijls bescherming aan voortvluchtige personen. Centrale overheden konden tot in de achttiende eeuw geen moordenaars of verkrachters oppakken zonder toestemming van de geestelijke overheid wanneer deze in een kerk waren gevlucht.¹⁰⁷ Toen de uitbouw van de moderne centralistische staat deze praktijken verdreef, werd de problematiek rond voortvluchtige personen een meer internationale kwestie. Wetgeving van verschillende moderne naties begon in de loop van de negentiende eeuw meer en meer overeenkomsten te vertonen. Hierdoor werd het meewerken aan een uitlevering minder als een inbreuk op de soevereiniteit van de eigen staat gezien.¹⁰⁸

In de V.S. van 1831 werd dit echter nog niet zo ervaren. Ten eerste bestond er een duidelijk verschil tussen de rechtspraak in de V.S. en Nederland. De Nederlandse rechtspraak werd in de *Morning Courier and New-York Enquirer* bekritiseerd. De advocaten van Polari, M. Price en H. Maxwell wezen lezers erop dat er geen juryrechtspraak in Nederland bestond. De juryrechtspraak was in de grondwet van de V.S. opgenomen om een corruptie van de rechterlijke macht tegen te gaan. Ook uitten de advocaten hun wantrouwen over de Nederlandse strafmaatregelen, al was het onwaarschijnlijk dat Polari het gevaar liep de doodstraf te krijgen.¹⁰⁹ Ten tweede ging het uitleveren van verdachten aan een Europese monarchie in tegen het concept van het vrije Amerika. Het Amerikaanse grondgebied was al vanaf koloniale tijden een toevluchtsoord geweest voor onderdrukten uit Europa. Het niet uitleveren van politieke vluchtelingen werd na de onafhankelijkheid een symbool voor de strijd tegen de despotische monarchieën in Europa.¹¹⁰ Polari was geen politieke vluchteling en de onafhankelijkheid was al lang een feit, maar dit concept speelde sterk mee in de discussies rond zijn uitlevering.

Het afsluiten van uitleveringsverdragen met de V.S. werd extra bemoeilijkt door de staatsinrichting van dat land. Bij een unie van deelstaten was het de vraag of een individuele

¹⁰⁷ Liesbeth Vandersteene, 'Het uitleveringsrecht en de bescherming van politieke vluchtelingen in het negentiende-eeuwse West-Europa, met bijzondere aandacht voor Nederland en België', *Pro Memorie* 2 (2000) 256-272, aldaar 257.

¹⁰⁸ P. van Geer, *Over de misdrijven waarbij, wegens hun staatkundig karakter, uitlevering is uitgesloten* (Leiden 1877) 3-4.

¹⁰⁹ *Morning Courier and New-York Enquirer* van 5 september 1831.

¹¹⁰ Vandersteene, 'Het uitleveringsrecht', 258.

staat of de federale regering dergelijke verdragen moest sluiten.¹¹¹ De uitlevering van verdachten door Amerikaanse deelstaten bij een gebrek aan een uitleveringsverdrag zou controversieel blijven in het begin van de negentiende eeuw. Uiteindelijk besloot het Amerikaanse Hooggerechtshof pas in 1886 dat deze gang van zaken onconstitutioneel was en dat de uitlevering van verdachten aan het buitenland een federale zaak was.¹¹²

Bangeman Huygens had wel geprobeerd om op federaal niveau een toestemming voor uitlevering te krijgen. President Andrew Jackson had na overleg met zijn ministers van Justitie en Buitenlandse Zaken echter besloten dat het buiten de jurisdictie lag van de centrale overheid om deze toestemming te geven. De minister van Buitenlandse Zaken Edward Livingston schreef gouverneur Throop over het besluit van de president: ‘(...) the President, on the opinion of the Attorney General of the United States and the head of this Department, had determined that it was not within any of the constitutional powers of the General Government to comply with the said request [het verzoek van Bangeman Huygens om de uitlevering van Polari], but that the power was one that could only be exercised by the state authorities in all cases not provided for by treaty (...).’¹¹³ Het doorverwijzen naar de gouverneur staat in contrast met persoonlijke notities van president Jackson over de Polari-affaire: ‘No power in a governor of a State to deliver to a Foreign Minister a fugitive from a foreign Government. (...) No power in a foreign minister, to receive goods subject to duty & smuggled, from the smuggler, and to hold them from the penalty of the law, even if stolen by the smuggler.’¹¹⁴ De president werd uiteindelijk dus overgehaald om in dit geval gebruik te maken van de enigszins inconsistente wetgeving omtrent de legitimiteit van de uitlevering door een individuele staat.

De gouverneur stelde nu zelf het mandaat op voor de uitlevering van Polari aan Bangeman Huygens. De advocaten van Polari tekenden bezwaar aan tegen het mandaat van gouverneur Throop en brachten een aantal punten naar voren in een zogenaamd *habeas corpus* bezwaarschrift. Met een *habeas corpus* bezwaarschrift kon een gevangene de rechtsgeldigheid van zijn gevangenschap aanvechten. De Recorder van New York Richard Riker, een hoge ambtelijke rechterlijke functionaris, boog zich over het bezwaarschrift.

Een eerste punt van de verdediging van Polari was dat er geen officieel bewijs was dat Christiaan Bangeman Huygens handelde in naam van de Nederlandse regering. Dit kon

¹¹¹ Jan Willem Marie Bosch, *Asyl en uitlevering historisch geschetst* (Den Bosch 1885) 179.

¹¹² John T. Parry, ‘The lost history of international extradition litigation’, *Virginia Journal of International Law* 43 (1993) 93-172, aldaar 104-105.

¹¹³ Brief van 24 augustus 1831, van de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken E. Livingston aan de gouverneur van New York E. T. Throop. *Mercantile Advertiser* van 3 oktober 1831.

¹¹⁴ *The papers of Andrew Jackson IX*, 532.

eenvoudig door de Recorder worden weerlegd. Bangeman Huygens was al sinds 1825 de gevolmachtigd minister en buitengewoon gezant van Nederland te Washington.¹¹⁵ Hij was door de Amerikaanse regering als zodanig erkend. Dit betekende ook dat de V.S. verplicht was Bangeman Huygens te erkennen als de officiële vertegenwoordiger van de Nederlandse regering. In de zaak Polari was er bovendien al sinds eind 1829 een communicatie geweest tussen de Nederlandse regering, Bangeman Huygens en de Amerikaanse overheid. De beschrijving van de gestolen juwelen, de uitgelopen beloning en het verzoek eventuele verdachten te arresteren waren al op eerdere momenten bekend gemaakt aan de gezant die deze vervolgens algemeen kenbaar had gemaakt in de Amerikaanse kranten. Het argument van de advocaten dat Bangeman Huygens niet in opdracht van de Nederlandse koning op 9 augustus 1831 een uitlevering van Polari kon aanvragen, simpelweg omdat de snelheid van het postverkeer dit onmogelijk maakte, werd zo door de Recorder weerlegd.

Het belangrijkste en sterkste bezwaar was dat de gouverneur niet mocht beslissen over een uitlevering omdat dit een kwestie was die in verdragen tussen centrale overheden moest worden geregeld. Aan de andere kant vond Bangeman Huygens –vertegenwoordigd door de advocaat Seely– dat een uitlevering legitiem zou zijn, aangezien de wetgeving van de deelstaat New York hier duidelijk in voorzag. De Recorder stelde Seely in het gelijk. Het mandaat was legitiem omdat het gebaseerd was op wetten die op een juiste wijze door de wetgevende machten waren geschapen. De president van de V.S. had in de zaak Polari het verzoek van Bangeman Huygens doorverwezen naar de gouverneur juist omdat er geen uitleveringsverdrag met Nederland bestond, aldus de Recorder.

De Recorder onderbouwde zijn argumentatie voor de verwerping van dit punt van bezwaar door te wijzen op enige relevante jurisprudentie. In 1793 had Frankrijk gevraagd om de uitlevering van vier naar de V.S. gevluchte Fransen. Frankrijk had ook geen uitleveringsverdrag met de V.S. gesloten. Thomas Jefferson, de toenmalige Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, gaf op het verzoek repliek. Jefferson vond vooral het karakter van de strafmaatregelen die gangbaar waren in het land dat een dergelijk verzoek deed van groot belang. Het risico dat de V.S. een vluchtoord werd voor misdadigers was een kleiner kwaad dan het meewerken aan de uitlevering van een persoon die vervolgens gestraft kon worden middels wrede strafmaatregelen. Het verzoek van Frankrijk werd door Jefferson afgewezen.¹¹⁶

¹¹⁵ Maria Hansen, ‘Twaalf kranten zijn even warm als een deken.’ Het leven van jonkheer Roger Bangeman Huygens, graaf van Löwendal’, *Virtus. Bulletin van de Werkgroep Adelsgeschiedenis* 9 (2002) 49-55, aldaar 51.

¹¹⁶ *Mercantile Advertiser* van 3 oktober 1831.

In de zaak van Polari maakte dit een discussie los over de strafmaatregelen die in Nederland gangbaar waren. In 1831 was het Nederlandse strafrecht nog naar Frans voorbeeld ingericht. Na 1813 waren er wel een aantal aanpassingen doorgevoerd. Zo kwamen de schavotstraffen weer terug en werd de juryrechtspraak afgeschaft. Theoretisch kon men voor een *crime*, een categorie delicten waaronder ook diefstal bij nacht viel, de doodstraf krijgen, gezeseld of gebrandmerkt worden.¹¹⁷ In de staat New York was een paar jaar voor 1830 de geselstraf als laatste lijfstraf afgeschaft en ook de tentoonstelling van een gestrafte werd niet meer toegepast. De doodstraf werd in de meeste staten alleen aan moordenaars opgelegd.¹¹⁸ Of de Recorder op de hoogte was van het Nederlands strafrecht is onduidelijk. Zijn onderbouwing middels de verwijzing naar Jeffersons brief gaf de verdediging van Polari juist een argument tegen uitlevering. Aan het gebrek aan juryrechtspraak en het bestaan van schavotstraffen in Nederland werd dan ook gerefereerd in de *Morning Courier and New-York Enquirer* van twee dagen later.

Het was vreemd dat de Recorder een eerdere zaak aanhaalde die juist resulteerde in een afwijzing van het uitleveringsverzoek. En al genoot Thomas Jefferson als *founding father* een bepaald aanzien, zijn repliek uit 1793 was in briefvorm opgesteld. Jefferson was bovendien een minister en maakte zo geen deel uit van de rechterlijke macht. Officiële jurisprudentie was dit daarom niet. Maar voor de Recorder vormde de brief van Jefferson een bewijs dat de Amerikaanse overheid wel een zaak van uitlevering kon behandelen bij een gebrek aan een uitleveringsverdrag met het betreffende land.

Het laatste punt van Polari's advocaten was dat de verdachte de juwelen New York binnen had gesmokkeld en daarom eerst voor dit feit vervolgd moest worden door de lokale overheid. De Recorder pareerde dit punt met het argument dat de wetgeving die het verboden maakte om goederen te stelen in een andere staat of het buitenland en deze vervolgens New York binnen te brengen pas op 1 januari 1830 was ingegaan. Aangezien de wet zowel de diefstal als de smokkel in de toekomstige tijd beschreef en de diefstal voor 1 januari 1830 plaatsvond, kon dit punt van bezwaar worden verworpen.¹¹⁹

De Recorder van New York vond het mandaat van de gouverneur dus legitiem. Elk punt dat de advocaten van Polari naar voren bracht werd weerlegd. De argumentatie hiervoor was soms zwak en de discussies in de New Yorkse kranten eindigden dan ook niet na deze beslissing van de Recorder. Volgens Polari's advocaten had het *habeas corpus* bezwaarschrift

¹¹⁷ H. A. Diederiks, S. Faber en A. H. Huussen Jr., *Strafrecht en criminaliteit* (Zutphen 1988) 24-25.

¹¹⁸ De Brauw, *Herinneringen eener reize*, 113.

¹¹⁹ *Mercantile Advertiser* van 3 oktober 1831.

toegekend moeten worden zodat men daarna een rechtszaak kon hebben over de rechtmatigheid van de wetgeving waarop de gouverneurs mandaat was gebaseerd. De V.S. was pas een halve eeuw oud en de verhoudingen tussen de federale overheid en de individuele staten werden nog constant bijgesteld. Tegenstrijdigheden moesten zich via afzonderlijke zaken als die van Polari openbaren en vervolgens via de rechtshoven worden gladgestreken. Het was niet aan een Recorder om vast te stellen of een wet van de staat New York tegenstrijdig was met federale wetgeving, aldus een opiniestuk in de krant.¹²⁰

Ondanks de bekrachtiging van het mandaat van de gouverneur was er een lichtpuntje voor Polari. Er liep een zaak tegen Polari wegens smokkel. Deze zaak was aangespannen door de douane van New York na hun vondst van de juwelen tijdens de huiszoeking. Zolang deze zaak nog liep zou Polari niet worden overgedragen aan Bangeman Huygens. Dit was precies wat Polari's advocaten probeerden te bewerkstelligen met hun laatste punt van bezwaar. Al kregen ze daarin geen gelijk, de Recorder vergezelde zijn besluit toch met de volgende woorden: 'For the safety of the officer, I have stated my opinion to be, that the Governor did not, by his mandate intend to interfere with the suit in question, and that it should be prudent in him to hold Polari, until that matter should be disposed of by the proper authorities.'¹²¹ De Recorder maakte Bangeman Huygens duidelijk dat deze dit serieus moest nemen: 'I feel assured that the Minister of his Majesty, the King of the Netherlands, has no wish to obtain the jurisdiction of Polari, except in conformity with the strict and rigid rules of law, and I think it due to that highly respectable public functionary, to say, that throughout this whole affair, he has manifested a most respectful deference for our magistracy and our laws, and that he has urged his claim for the surrender of the fugitive, with a mildness and delicacy that was to have been expected from his known character, and as the representative of a friendly power.'¹²²

Bangeman Huygens zag de verlamme werking van deze laatste paragraaf op zijn zaak en schreef de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken over het besluit van de Recorder. In de brief gaf hij aan verbaasd te zijn over het feit dat de hele kwestie, zowel de uitlevering van Polari als de terugvordering van de juwelen, door lokale tribunalen moest worden behandeld. Bangeman Huygens vond dat de zaak door de overheden onderling moest worden afgewikkeld. Ook wees hij de minister erop dat men in Nederland koninklijk bezit als

¹²⁰ New-York American For The Country van 7 oktober 1831.

¹²¹ Mercantile Advertiser van 3 oktober 1831.

¹²² Ibidem.

nationaal bezit zag. De juwelen vielen volgens deze redenering niet onder de jurisdictie van Amerikaanse hoven.

Tussen de regels door leest men in Bangeman Huygens' brief waar volgens hemzelf de moeilijkheid zat voor de Amerikaanse overheid om direct akkoord te gaan met een overdracht van de buit en de verdachte aan de Nederlandse autoriteiten. Bangeman Huygens refereerde meerdere malen aan de publieke opinie en probeerde de president via de minister te overtuigen dat het publiek wel degelijk in zou zien dat de Nederlandse claim legitiem was: 'No one can doubt, and public opinion has pronounced, that the right of my government to the jewels is indisputable (...).'¹²³ Maar het politieke gezichtsverlies van president Andrew Jackson wanneer deze te snel mee zou gaan in de voorstellen van Bangeman Huygens was wellicht toch groter dan de gezant inschatte.

In 1828 had Andrew Jackson de presidentsverkiezingen gewonnen door zich te presenteren als een man van bescheiden afkomst die zichzelf omhoog had gewerkt. Hij voerde een succesvolle campagne tegen het concept van de elitaire, corrupte en aristocratische overheid.¹²⁴ Het *corps diplomatique* in Washington was bezorgd over hoe deze nieuwe politieke cultuur zou uitwerken op het Amerikaanse buitenlandse beleid. De Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken Martin van Buren besprak dit onderwerp met Bangeman Huygens en schreef zijn president: '(...) Mr. Huygens added that an impression had been made in Europe of an unfavorable character in respect to your dispositions in respect to our foreign relations; that they (the Diplomatic Corps) had already seen sufficient to relieve whatever apprehensions might have existed upon that point and were strongly disposed by their reports to do all in their power to effect the same result at their respective courts.'¹²⁵ Ondanks deze geruststellende woorden vervolgde de minister zijn brief met het advies om nogmaals de goede bedoelingen van de president aangaande de verhoudingen met de buitenlandse vertegenwoordigers te benadrukken. Het advies illustreert de verhouding tussen president Jackson en de nog grotendeels aristocratische diplomatieke wereld.

In de memoires van Van Buren lezen we hoe deze verhouding in de praktijk op de proef werd gesteld. Op een diner gegeven door de Russische gezant in Washington werd mevrouw Bangeman Huygens naar tafel geleid door de Amerikaanse minister van Defensie John Henry Eaton. Mevrouw Bangeman Huygens was beledigd dat ze niet door de minister

¹²³ Brief van 5 november 1831, van Bangeman Huygens aan de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken E. Livingston. 'Petition of William A. Seely', 36-40.

¹²⁴ Matthew Warshauer, *First men, America's presidents series: Andrew Jackson in context* (New York 2009) 100.

¹²⁵ Van Buren, *The autobiography*, 261.

van Binnenlandse Zaken Van Buren naar tafel werd geleid en nam zich voor wraak te nemen op mevrouw Eaton die door de Russische gezant naar de tafel was geleid. Mevrouw Eaton - waarover in die tijd al veel roddels rondgingen- zou niet alleen geen uitnodiging krijgen voor een feest van het echtpaar Bangeman Huygens, maar ook niet worden gevraagd voor drie door anderen georganiseerde feesten.¹²⁶ Toen deze gang van zaken president Jackson ter ore kwam, riep hij zijn minister van Buitenlandse Zaken bij zich: ‘The President sent for me at an early hour one morning and I went to him before breakfast. I found him deeply moved by communications that had been made to him on the previous evening. His eyes were blood-shot and his appearance in other respects indicated that he had passed a sleepless night, as he indeed admitted had been literally the case. (...) He presented, with deliberation and clearness, the reasons which led him to regard the proceedings to which I have referred as an attack upon himself designed to be made effectual thro' a combination between members of his Cabinet and the wife of one of the Foreign Ministers, and stated, in the same manner, the course which he thought it would become him to pursue, which was –if his views should prove to be well founded to dismiss his own Ministers and to send Mr. Huygens his passports.’¹²⁷ President Jackson reageerde zo fel en persoonlijk omdat hij dacht dat de vrouw van een buitenlandse gezant het voor elkaar probeerde te krijgen een echtpaar uit zijn eigen regeringskring buiten Washingtons *society* te stellen. De zaak werd gesust door een verhelderend bezoek van Van Buren aan het echtpaar Bangeman Huygens.

De affaire rond mevrouw Bangeman Huygens moet niet zozeer een persoonlijk motief achter het handelen van president Jackson in de Polari-affaire een jaar later illustreren, maar wel een botsing van politieke culturen. De aristocratische protocollen binnen het *corps diplomatique* detoneerden met de minder formele wijze waarop de burgerregering van de V.S. diplomatie bedreef.¹²⁸ In de Polari-affaire leek de president niet bereid ten gunste van de Nederlandse kroonprins de instituties van zijn land te bewerken of omzeilen, al vroeg een adellijke gezant van een bevriende natie hier om. Bangeman Huygens, in 1830 in de adelstand verheven en zijn achternaam zelf samenstellend door die van zijn vader en moeder samen te voegen, verwachtte dit wel.¹²⁹ President Jackson noteerde over de zaak Polari: ‘Mr Huygens has no right to make reclamation for Belgium. The Theft if committed was at Brussels = If the privilege of the nobility is correctly stated by him, still the courts must decide the facts,

¹²⁶ Jon Meacham, *American lion. Andrew Jackson in the White House* (New York 2008) 117.

¹²⁷ Van Buren, *The autobiography*, 352-353.

¹²⁸ David Paull Nickles, ‘US diplomatic etiquette during the nineteenth century’ in: Markus Mösslang en Torsten Riotte ed., *The diplomats’ world. A cultural history of diplomacy 1815-1914* (Oxford 2008) 287-316, aldaar 289.

¹²⁹ Hansen, ‘‘Twaalf kranten’’, 49.

that the goods are of the kind thus privileged.’¹³⁰ Bijzonder in deze notitie is dat de president refereerde aan België, dat de V.S. pas als onafhankelijk land zou erkennen in juni 1832. Toch zag Jackson de gevolmachtigd minister en buitengewoon gezant Bangeman Huygens niet als de juiste persoon om de in Brussel gestolen juwelen terug te vorderen. De zich afzijdig houdende president bracht een diplomatieke afhandeling van de Polari-affaire in ieder geval niet dichterbij. De gezant had echter nog een ijzer in het vuur. Hij probeerde met Polari zelf tot een overeenstemming te komen.

4.3 Onderhandelingen met Constant Polari

Bangeman Huygens probeerde Polari al direct na zijn arrestatie over te halen om naar Nederland te gaan. De gevolmachtigd minister kon Polari een volledig pardon bieden in ruil voor een volledige bekentenis. Polari moest dan naar Den Haag komen, eventueel met zijn dochttertje en op kosten van de Nederlandse staat, om daar volledig openheid van zaken geven omtrent de diefstal, de buit en eventuele mededaders. Daarna mocht hij, wederom op kosten van de Nederlandse staat, terugkeren naar de V.S.¹³¹ Deze zeer gunstige voorwaarden tonen duidelijk waar het zwaartepunt in deze zaak lag voor de Nederlandse regering. Boven alles moest de kroonprins worden gezuiverd van alle laster en blaam. Dit kon Polari doen door alle omstandigheden rond de diefstal te onthullen. Hierin lag een moeilijkheid voor de verdachte. In Nederland geloofde het publiek niet dat Polari alleen had gehandeld bij de diefstal en de smokkel. Men vermoedde, zoals ook prinses Anna dit deed, dat er hulp vanuit het paleis was geweest. Dit gold ook voor de Amerikaanse pers na hun kennismaking met de verdachte. Na Polari's arrestatie schreef men in de *New York Evening Post*: ‘This man is a tanner and ignorant but desperate fellow. He must have had accomplices, or have been entrusted with the jewels by those who purloined them.’¹³² Polari hield bovendien zelf vast aan het verhaal dat hij de werkelijke dieven in Brussel had betrapt bij het begraven van hun buit.

Op sommige momenten stond Polari toch niet onwelwillend tegenover een vertrek naar Nederland, maar altijd bedacht hij zich weer. Vanuit de gevangenis in New York schreef hij in een brief aan het prinselijk paar: ‘I accept with the greatest gratitude the signal favor of grace and pardon which his Majesty the king and your Highnesses have been pleased to deign, in their infinite goodness, to cause to be granted to me, by his Excellency the minister of the Netherlands, chargé d'affaires, and Mr. George Raymond, on the behalf of your

¹³⁰ *The papers of Andrew Jackson IX*, 667.

¹³¹ ‘Petition of William A. Seely’, 36.

¹³² *New York Evening Post* van 1 augustus 1831.

Highnesses. (...) Most Serene Highnesses, you see at your feet an unfortunate father of a family desolated, who very humbly begs your pardon, if he cannot prove to your Highness his good will and desire to obey your orders, and who will perhaps die in the depths of a dungeon, with the most poignant regret at not having been able to have the honor of gratifying your Highnesses' desire, and acquit himself towards you of a sacred duty.'¹³³ Prinses Anna, weinig onder de indruk, schreef aan haar broer over Polari's brief: 'Hij schreef Willem uit New York om zijn spijt te betuigen over alle zorgen en ongemakken die hij ons had bezorgd, en voegde eraan toe dat hij gekweld wordt door wroeging en zich onwaardig voelt zijn genade te ontvangen – alsof het hart van de Prins van Oranje ook maar één nobel sentiment ontbeert!'¹³⁴

Advocaat Seely had vermoedens over het eigenlijke motief achter Polari's wispelturigheid.¹³⁵ In juni 1832 brak een cholera-epidemie uit in New York. De ziekte verscheen dat jaar voor het eerst in Noord-Amerika. Via een schip met Europese immigranten dat in Montreal lag aangemeerd, had de ziekte zich verspreid. De Brauw beschreef hoe de ziekte de loop van de rivieren gevolgd had, al snel in New York terecht was gekomen en daar het openbare leven lam had gelegd.¹³⁶ Veel mensen vluchtten de stad uit naar het minder dichtbevolkte platteland. Polari was bang om ziek te worden en was ook bezorgd voor zijn dochter Rosine, ondergebracht in een kosthuis in New York. Polari's kortstondig besluit om vrijwillig naar Nederland af te reizen zou wellicht te maken kunnen hebben met zijn angst voor een besmetting. Helemaal logisch zou dit niet zijn, aangezien ook in Europa een cholera-epidemie heerste. In dezelfde brief waarin prinses Anna schreef over Polari's spijtbetuiging uitte ze haar zorgen over de cholera-epidemie die in 1831 haar broer Constantijn het leven had gekost. Nu dook de ziekte ook op in Nederland. Ze schreef dat een personeelslid van het zomerpaleis te Soestdijk ziek was geworden, maar gelukkig niet was bezweken.¹³⁷

Ondertussen bleek de angst van Polari gegrond. De gevangenen in New York liepen een verhoogd risico op besmetting. In juli 1832 werden de strenge regimes in de gevangnissen aangepast. Gevangenen kregen beter te eten, werden vaker gelucht en konden op elk moment naar een dokter vragen. Men vermoedde wel dat het hoge aantal cholera-patiënten in de gevangnissen werd beïnvloed door de wens van gevangenen om van

¹³³ Brief uit juni 1832, van Constant Polari aan het prinselijk paar. Engelse vertaling uit 'Petition of W. A. Seely', 42.

¹³⁴ Brief van 21 oktober 1832, van Prinses Anna Paulowna aan tsaar Nicolaas I. Jackman, *Romanov relaties*, 156.

¹³⁵ 'Petition of W. A. Seely', 19.

¹³⁶ De Brauw, *Herinneringen eener reize*, 157.

¹³⁷ Brief van 21 oktober 1832, van Prinses Anna Paulowna aan tsaar Nicolaas I. Jackman, *Romanov relaties*, 155.

hun dagelijkse sleur te worden verlost middels een bezoek aan een ziekenhuis.¹³⁸ Roger Bangeman Huygens was er evenwel niet gerust op en nam voorzorgsmaatregelen om Polari te beschermen tegen de cholera. Het zou een ramp zijn als Polari zou komen te overlijden voordat hij in Nederland kon worden berecht en de kroonprins' naam kon zuiveren. Roger Bangeman Huygens gaf aan Seely de opdracht om Polari continu te laten monitoren door artsen. Eind juli werd Polari toch getroffen door de cholera, maar dankzij goede medische zorg overleefde hij het.¹³⁹ Herstellend van zijn cholerabesmetting kwam Polari al snel terug op zijn toezegging om naar Nederland af te reizen.

De wispelturigheid van Polari werd ook gevoed door de onnauwkeurige berichtgeving van de New Yorkse pers. Toen agent Raymond na zijn werkzaamheden in Liverpool, Brussel en Den Haag terugkeerde naar New York schreven de lokale kranten over zijn belevenissen. Het opgraven van de diamanten achter de vijandige linies in Brussel was uiteraard een spannend relaas om te verslaan. Er verscheen ook een verhaal in de krant waarin Polari werd beschuldigd van de moord op een medeplichtige van de diefstal om zijn misdaad verborgen te houden en de volledige buit veilig te stellen.¹⁴⁰ Deze beschuldiging was voor Polari een extra reden om af te zien van een reis naar Nederland.

Polari leek constant te twijfelen of een eerlijk proces in Nederland wel mogelijk was. Na een paar maanden kwam een tweede toezegging van Polari om naar Nederland te komen. Alle partijen hadden zich verzameld in het stadhuis van New York. Ambtenaren van de rechtbank in New York hadden stukken voorbereid waarin stond opgenomen dat alle beschuldigingen tegen Polari zouden vervallen. De verdachte wilde op het laatste moment toch niet tekenen omdat de burgemeester van New York niet aanwezig was. Polari werd terug naar zijn cel gebracht.¹⁴¹ Het gebrek aan een legitieme uitleveringsmogelijkheid bleef zo een probleem voor de Nederlandse regering.

4.4 De in beslag genomen juwelen

De uitlevering van de verdachte en de terugvordering van de juwelen waren door de aanklacht van de New Yorkse douane tegen Polari onlosmakelijk met elkaar verbonden. Zolang deze zaak liep was Polari beschermd tegen een uitlevering. Bangeman Huygens zag het dubbele belang van de terugvordering en probeerde de Amerikaanse autoriteiten te overtuigen van de rechtmatigheid van zijn claim op de juwelen. Vaak had hij geen andere keuze dan mee te gaan

¹³⁸ New York Spectator van 30 juli 1832.

¹³⁹ 'Petition of W. A. Seely', 19-20.

¹⁴⁰ De Brauw, *Herinneringen eener reize*, 151-152.

¹⁴¹ *Ibidem*, 154.

in de eisen die aan hem werden gesteld. Zo had hij op aanraden van de Amerikaanse president ook de juwelen die hij van Roumage had gekregen in juli 1831 om de juistheid van diens informatie te bewijzen ingeleverd bij de douane. De schetsen en beschrijvingen van de gestolen juwelen waren door Bangeman Huygens ingediend, maar konden de douane niet bewegen tot het vrijgeven van de juwelen. Een nieuw bewijsstuk vormden de in januari 1832 in Brussel opgegraven geraamtes van de sieraden. Wellicht kon de douane nu overtuigd worden dat de in beslag genomen juwelen uit deze sieraden waren ontzet.

Achteraf gezien bleek de vlucht van Roumage en Blanche met het in Brooklyn begraven deel van de buit een zegening voor Bangeman Huygens. In Liverpool werd het restant van de door Polari naar New York gesmokkelde buit teruggevonden. Dit gedeelte bleef zodoende uit handen van de New Yorkse douane en werd zonder veel vertraging doorgestuurd naar Den Haag. Willem Willink, de zoon van de consul in Liverpool, bracht op 15 oktober 1831 de juwelen in het bijzijn van minister van Justitie Van Maanen naar prinses Anna waar ze konden worden geïdentificeerd.¹⁴² Het was de eerste keer dat de prinses een deel van de gestolen juwelen terug zag.

Nog voor dat Raymond terugkeerde naar de V.S. met de in Brussel opgegraven geraamtes van sieraden had Bangeman Huygens een welkom bericht van de Amerikaanse overheid gekregen: ‘The President, having taken the jewel case into mature consideration, had concluded, *as far as concerned the introduction of the jewels*, to order a nolle prosequi or a pardon, as might be elected by the chargé of the government of the Netherlands.’¹⁴³ Het pardon van de president aan Polari in de zaak van de juwelensmokkel zorgde ervoor dat de juwelen niet meer als bewijs werd beschouwd. De juwelen werden aan de U.S. Marshall Coventry Waddell overgedragen. Bangeman Huygens, die officieel zijn diplomatieke missie in de V.S. in januari 1832 had beëindigd, ontving vlak voor zijn terugreis naar Nederland de juwelen. Prinses Anna was de U.S. Marshall zo dankbaar dat zij hem een beloning wilde geven, wat hij echter om wettelijke redenen moest weigeren.¹⁴⁴

Roger Bangeman Huygens, benoemd als tijdelijke zaakgelastigde, liet in een brief zijn irritatie en opluchting over de overdracht van de juwelen doorschijnen: ‘(...) zijner Majesteits Minister den 1ste Februarij jl. zich aan boord van het Packet schip *Columbia* naar Londen ingescheept heeft deze kostbaarheden onder zijne berusting meede nemende het eindelijk dien

¹⁴² Akte van 15 oktober 1831, door Van Maanen, A. W. Philipse, W. Willink, Anna Paulowna, baron en baronnes de Nagell, Schultz en N. Tsjernisjev ondertekend. NL-HaNA, Gezantschap V.S., 1814-1940, 2.05.13, inv.nr. 159.

¹⁴³ Akte van 20 januari 1832, Department of State files. Geciteerd in ‘Petition of W. A. Seely’, 18.

¹⁴⁴ John W. Jordan, *Colonial and revolutionary families of Pennsylvania II* (New York 1911) 812.

dag voor zijn vertrek gelukt zijnde om derzelve uit de gretige handen der douanes te rukken.¹⁴⁵ Eind februari kwamen Bangeman Huygens en zijn gezin aan in Den Haag.¹⁴⁶ Bijna de volledige buit was na meer dan twee jaar weer terecht.

In de bronnen is geen duidelijk motief voor het verleende pardon van de Amerikaanse president terug te vinden. Wellicht had Bangeman Huygens zijn goede relatie met de voormalige Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken Martin van Buren gebruikt om beweging in de zaak te krijgen. Deze had eind 1829 alle medewerking toegezegd wanneer de juwelen of dieven zouden worden gevonden binnen de V.S.¹⁴⁷ In Van Burens autobiografie lezen we over het hartelijke ontvangst die hij in 1832 kreeg van koning Willem I, net nadat de juwelen terug waren in Nederland.¹⁴⁸ Maar Van Buren was sinds mei 1831 niet meer de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken en we lezen niets in zijn memoires over de Polari-affaire. Het was Van Burens opvolger Livingston die Jackson moest overtuigen om de aanklacht tegen Polari te laten vallen en dat dit wel binnen de macht van de president lag om te doen. Het was volgens de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken een juridische en diplomatieke verplichting om het nolle prosequi uit te vaardigen. Een maand na dit dringend advies zou de president de aanklacht laten vallen.¹⁴⁹

Het is waarschijnlijk dat een beëindiging van Bangeman Huygens' missie in Washington niet zonder een voor hem positieve afhandeling van de terugvordering doorgang kon hebben. Een goede verhouding met Nederland was van belang voor de Jackson-regering. Eind 1829 stuurde Jackson een buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister naar Den Haag, een zware diplomatieke rang. Ook was koning Willem I in 1830 aangesteld als arbiter in een grensgeschil tussen de V.S. en Engeland.¹⁵⁰ Het laten terugkeren van Bangeman Huygens naar Nederland terwijl de juwelen nog steeds in het bezit van de New Yorkse douane waren, zou niet een juist signaal afgeven. Er was nu nog maar een los eindje: Constant Polari zelf.

¹⁴⁵ Brief van 12 april 1832, van Roger Bangeman Huygens aan de minister van Justitie Van Maanen. NL-HaNA, Gezantschap V.S., 1814-1940, 2.05.13, inv.nr. 159.

¹⁴⁶ Nederlandsche Staatscourant van 1 maart 1832.

¹⁴⁷ Brief van 5 november 1831, van Bangeman Huygens aan de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken E. Livingston. 'Petition of William A. Seely', 36-40.

¹⁴⁸ Van Buren, *The autobiography*, 9-10.

¹⁴⁹ *The papers of Andrew Jackson IX*, 678.

¹⁵⁰ C. A. van Minnen, *Yankees onder de zeespiegel. De Amerikaanse diplomaten in de Lage Landen en hun berichtgeving 1815-1850* (Amsterdam 1991) 67.

4.5 De ontvoering van Constant Polari

Vanuit zijn cel in de Bellevue gevangenis schreef Polari een aan het Amerikaanse publiek gerichte proclamatie. Het geschrift werd onderschept en kwam bij Roger Bangeman Huygens terecht die het later naar Den Haag opstuurde. De proclamatie moet zijn geschreven in augustus 1832 aangezien Polari spreekt over zijn onterechte gevangenschap van reeds 13 maanden. Polari verwachtte op dat moment snel in vrijheid gesteld te worden en schreef dat hij blij was dat de intriges van een minister van een vreemde mogendheid de constitutie van de V.S. niet hadden kunnen breken.¹⁵¹ Het optimisme van Polari was gebaseerd op het vervallen van de aanklachten tegen hem met betrekking tot de juwelensmokkel in januari 1832. Roger Bangeman Huygens vergezelde in een latere brief Polari's proclamatie van een cynisch commentaar: 'Derzelve toont aan hoezeer hij zich verzekerd hield van spoedig op vrije voeten te worden gesteld.'¹⁵² Het nolle prosequi van de Amerikaanse president zou inderdaad niet zo uitwerken als Polari hoopte.

In augustus zat Polari nog steeds gevangen in New York. Zijn advocaat vroeg zich af op welke gronden hij nog vast zat aangezien de juwelen al waren terug gegeven aan de rechtmatige eigenaren.¹⁵³ De Nederlandse regering redeneerde dat nu de zaak van de juwelensmokkel afgesloten was, het mandaat van de gouverneur en bekrachtigd door de Recorder weer van toepassing was. Hierin was de uitlevering van Polari aan de Nederlandse autoriteiten goedgekeurd. Juridisch klopte deze redenering niet en ook Roger Bangeman Huygens was zich hiervan bewust. Hij vroeg nog de steeds in New York aanwezige De Brauw om te assisteren in een ontvoering van Polari naar Nederland. De Brauw zou helpen Polari 'met toestemming, of ten minste onder toelating der [Amerikaanse] regering, met geweld aan boord van een hiertoe bestemd vaartuig te krijgen.'¹⁵⁴

Na een briefing op 21 augustus haalde De Brauw twee dagen later het dochttertje van Polari op uit het kosthuis. Hij bracht haar aan boord van de *Gazette*, een kleine schoener. De schoener werd op sleeptouw genomen tot de aanlegsteigers nabij de Bellevue gevangenis. De Brauw moest met het dochttertje benedendeks blijven, omdat men vreesde dat iemand het kind zou herkennen en een volksoproer zou starten. Vanuit het schip kon De Brauw duidelijk opmerken wat zich buiten afspeelde: 'Na omtrent ruim een half uur bij de gevangenis vertoefd te hebben, kondigde een van verre reeds gehoord vervaarlijk geschreeuw de komst van Polari

¹⁵¹ Arntzenius, *Procès de Constant Polari* II, 479-480.

¹⁵² Brief van 12 november 1832, van Roger Bangeman Huygens aan de minister van Justitie Van Maanen. NL-HaNA, Gezantschap V.S., 1814-1940, 2.05.13, inv.nr. 159.

¹⁵³ Morning Courier and New-York Enquirer van 3 augustus 1832.

¹⁵⁴ De Brauw, *Herinneringen eener reize*, 186.

aan; hij werd, daar, door zich te weer te stellen en door worstelingen, zijne kleederen hem van het lijf waren gescheurd, bijna naakt aan boord gedragen. Nimmer heb ik een mensch in zoodanig eene woede gezien, als hem; onophoudelijk riep hij de Amerikanen te hulp, schreeuwend steeds: *Coquins, Brigands, Assassins, Americains on viole votre territoire!* en nog meer diergelijke uitroepingen, om de aandacht van het publiek op hetgeen voorviel, te doen vestigen.¹⁵⁵ Het gevreesde volksoproer bleef uit. Polari werd aan boord gebracht en zag zijn dochttertje. Hij kalmeerde nu even, maar werd weer razend toen hij niet de toestemming kreeg om haar bij zich te hebben. Roger Bangeman Huygens was ook op het schip aanwezig en had persoonlijk de ontvoering geleid. Nog in de gevangenis had hij Polari gevraagd of hij vrijwillig naar Nederland wilde vertrekken. Ook advocaat Seely had hem dit gevraagd, maar hij bleef weigeren. Hierop moest Polari door veertien man worden overmeesterd en werd hij uit de gevangenis geleid.¹⁵⁶

Advocaat Seely was op eigen verzoek aanwezig bij de ontvoering van de verdachte. Hij was niet betrokken geweest bij het regelen van de overdracht die in zijn optiek illegaal was. Seely stelde later in zijn petitie dat er zonder zijn medeweten tienduizend dollars waren betaald aan de collector van New York voor de overdracht van Polari.¹⁵⁷ Het bedrag is niet terug te vinden in de nota's van het gezantschap. Deze vermeldt echter wel andere uitgaven rond de periode van de ontvoering. Zo werd aan een advocaat 350 dollar betaald voor het geven van een legale schriftelijke opinie aan de cipier van de Bellevue gevangenis over het vervoeren van Polari. Ook was de cipier een bedrag beloofd van 300 dollar als beloning voor het veilig wegvoeren van Polari. Anderhalve week na de ontvoering werd een bedrag van 500 dollar betaald 'aan zekeren Heer der Douane.'¹⁵⁸ Heersende twijfel over de legaliteit van de overdracht, oprecht of geveinsd en misbruikt, werd op alle niveaus weggekocht door de Nederlandse regering.

Voor het vertrek naar Nederland ging Roger Bangeman Huygens van boord. Hierop bedaarde Polari en kon hem de boeien worden afgedaan. Tegenover De Brauw klaagde hij over het karakter en de zedeloosheid van Blanche. Over de Amerikanen was hij ook niet te spreken. Ze hadden hem verkocht, aldus Polari.¹⁵⁹ Hoezeer Polari zich vergiste in de bescherming die de V.S. hem zou bieden, lezen we in het verslag van De Brauw: 'Ik dacht

¹⁵⁵ Ibidem, 192.

¹⁵⁶ Ibidem, 194.

¹⁵⁷ 'Petition of W. A. Seely', 21.

¹⁵⁸ Explicatie posten van uitgaven in zaak van Polari, door Roger Bangeman Huygens ondertekend. NL-HaNA, Staatssecretarie, 2.02.01, inv.nr. 6919.

¹⁵⁹ Brief van 23 september 1832, van J. de Brauw aan Roger Bangeman Huygens. NL-HaNA, Staatssecretarie, 2.02.01, inv.nr. 6919.

zoo veilig te zijn in de Verenigde Staten, dat, wanneer ook zelfs de Prins van Oranje aldaar gekomen was, ik gerust had kunnen zeggen: zie, daar zijn uwe juweelen, zonder dat die mij hierover de minste moeilijkheid had kunnen aandoen. Ik heb, vervolgde hij, de wetten van dat land, zoodanig bestudeerd, dat ik meende, men geen regt had, om, welke opeisching er ook vanwege het Nederlandsch bestuur gedaan werd, mijn persoon of goederen, wat ook dezelve waren, in beslag te nemen, veel min aan hetzelfde te kunnen overleveren.¹⁶⁰

De verontwaardiging onder de Amerikanen over de ontvoering van Polari was gering. De *New York Spectator* bracht als eerste het nieuws: ‘Polari, was yesterday discharged from detention under process from the United States Courts, and was simultaneously delivered up to the agent of the Dutch Government, (...). He was immediately put on board of the pilot-boat Gazette, which was chartered for the purpose; the sudden equipment and sailing of which has given rise to much speculation, (...).’¹⁶¹ Het was boven alles een spannend verhaal. Men was door de geheime ontvoering voor een voldongen feit gesteld en juridische discussies zoals die wel gevoerd werden over het mandaat van de gouverneur, kwamen nu niet op gang.

Een week na de ontvoering van Polari stond in een New Yorkse krant het enige bericht waarin de gang van zaken op een juridisch niveau werd besproken: ‘We expressed some doubts a few days since, of the legality of the process by which this criminal was removed from this country. Polari was surrendered up on the mandate of the Gouvernor, (...) the mandate was in full force, and he was accordingly surrendered to the Representative of the Dutch King. Of the legality thereof, of this proceeding, there can be no doubt. (...) The mild laws of Holland under which the punishment of death is seldom inflicted, are sufficient guaranty of the life of Polari, and in as much as our laws have not been violated in his surrender, we are pleased at the departure of one, who (...) is an old and hardened villain, (...).’¹⁶² Het artikel verdedigt de uitlevering van Polari en stelt dat deze legitiem was. Dit is opmerkelijk aangezien het een redactioneel stuk is en niet een officiële reactie van de Nederlandse delegatie. Roger Bangeman Huygens heeft de dag voor deze publicatie een betaling van 300 dollar ‘aan zekeren Redacteur’¹⁶³ gedaan. Het is dus goed mogelijk dat hij probeerde via dit artikel het Amerikaanse publiek te beïnvloeden. De anonimiteit die de Nederlandse delegatie ook in zijn interne administratie bewaakte, maakt het echter onmogelijk dit met absolute zekerheid te stellen.

¹⁶⁰ De Brauw, *Herinneringen eener reize*, 202-203.

¹⁶¹ *New York Spectator* van 24 augustus 1832.

¹⁶² *Morning Courier and New-York Enquirer* van 1 september 1832.

¹⁶³ Explicatie posten van uitgaven in zaak van Polari, door Roger Bangeman Huygens ondertekend. NL-HaNA, Staatssecretarie, 2.02.01, inv.nr. 6919.

Op 19 september kwam de *Gazette* aan in Rotterdam. Polari werd zonder oponthoud naar de gevangenis in Den Haag gebracht.¹⁶⁴ De Brauw bracht verslag aan de ministers van Justitie en Buitenlandse Zaken en kwam na een afwezigheid van bijna een jaar thuis bij zijn vrouw en kinderen.¹⁶⁵ Een reguliere baan had hij in de V.S. niet kunnen vinden. Wel was hij een avontuur rijker en in het bezit van nieuwe aanbevelingsbrieven. Ditmaal niet gericht aan, maar geschreven door Bangeman Huygens. De Nederlandse regering kon ondertussen het zo gewenste proces tegen Constant Polari voorbereiden.

¹⁶⁴ Akte van 21 september 1832, door de minister Van Maanen ondertekend. NL-HaNA, Staatssecretarie, 2.02.01, inv.nr. 6919.

¹⁶⁵ De Brauw, *Herinneringen eener reize*, 229.

5. Constant Polari in Nederland, 1832-1842

5.1 De rechtszaak in Den Haag

Na zijn aankomst in Den Haag gaf Polari toe dat hij de gestolen juwelen in zijn bezit had gehad, wetende dat ze afkomstig waren van de diefstal in het paleis. Hij ontkende echter de diefstal en bleef bij het verhaal dat hij drie mannen de buit had zien begraven in een Brussels bos. Polari's plan was om de juwelen terug te brengen naar de kroonprins. Toen hij vernam dat de vinder van de buitgemaakte shawl gevangen was genomen, bedacht hij zich en hield de gevonden juwelen voor zichzelf.

Na meer dan een jaar gevangen te hebben gezeten, bekende Polari de diefstal zelf. Op 9 december 1833 kon een bekentenis worden ingediend waarin Polari vertelde dat hij alleen de diefstal had gepleegd, zonder hulp van iemand binnen het paleis of wie dan ook. Een ladder die onbewaakt buiten stond had hem op het idee gebracht om de paleismuur over te klimmen, in te breken in het paleis en kostbaarheden mee te nemen waarvan hij het waarschijnlijk achtte dat deze hier te vinden waren.¹⁶⁶ Dit was het moment waarop de Nederlandse regering had gewacht. Het motief achter zijn bekentenis gaf Polari zelf: 'Mijn ontwaakt geweten gevoelt dringende behoefte voor Ulieden eene openhartige bekentenis afteleggen, te meer omdat vreeselijke laster de misdaad, waarvan ik de eenige dader ben, aan anderen heeft toegeschreven.'¹⁶⁷ Eindelijk kon de naam van de kroonprins worden gezuiverd.

Op 7 maart 1834 stond Polari terecht voor diefstal bij nacht door middel van overklimming, alsmede uitwendige en inwendige braak, in een bewoond huis gepleegd. De verdachte herhaalde zijn bekentenis. Zijn al aan De Brauw toevertrouwde reden om naar de V.S. te vluchten, gaf hij ook prijs: 'Weinige jaren vroeger had ik een werk gelezen over Noord-Amerika, bijzonder over deszelfs wetgeving handelende. Ik herinnerde mij daaruit, dat ieder, die in andere landen misdaden, van welken aard ook, had begaan, moordenaars alleen uitgezonderd, op den vrijen bodem der nieuwe wereld in veiligheid was. (...) De hooge waarde dier zoo dikwerf geprezene amerikaansche vrijheid heb ik dan ook regt leeren kennen, toen een vrije Amerikaan mij, met ketenen van meer dan veertig ponden zwaarte beladen, naar dit land heeft gevoerd!'¹⁶⁸ Over het verraad van Susanne Blanche zei Polari: 'Denkende aan hetgeen Voltaire zegt: *Les rois aiment la trahison mais non pas les traîtres*, houd ik mij overtuigd, dat zelfs de Prinses van Oranje, schoon verheugd, door dit verraad hare

¹⁶⁶ *Verslag der teregtzitting van het Hof van Assises*, passim.

¹⁶⁷ *Ibidem*, 51.

¹⁶⁸ *Ibidem*, 55.

kostbaarheden te hebben terug ontvangen, de diepste verachtingen jegens deze verraderesse koestert!’¹⁶⁹

Er werden drie getuigen opgeroepen om voor de rechtbank te verklaren. De heer Knijff, voormalig directeur van de politie te Brussel, vertelde al hetgeen hij zich kon herinneren van zijn onderzoek in en rond het paleis. De getuigenis van de heer Schultz, secretaris van prinses Anna, als eerste geïnformeerd door de conciërge over de inbraak, kon het verhaal van de vorige getuige bevestigen en bovendien enkele op de zitting getoonde juwelen herkennen als zijnde uit het paleis gestolen. Voor de identificatie van de juwelen werd de laatste getuige, kamerdame Tsjernisjev, opgeroepen. Ook zij herkende alle juwelen die werden getoond. Polari had niets op de getuigenissen aan te merken.

De advocaat-generaal nam hierop het woord en zette de tenlastelegging uiteen. Aan het bewijs maakte hij niet veel woorden vuil. Dit was zonder Polari’s bekentenis al waterdicht, meende hij. De eis was een opsluiting van maximaal 15 jaar in een rasp- of tuchthuis gecombineerd met een ‘te pronkstelling op een schavot met een papier op de borst, waarop de misdaad zoude zijn uitgedrukt.’¹⁷⁰

Polari’s advocaat zette in zijn pleidooi vraagtekens bij de bewijslast die de bekentenis van zijn cliënt zou moeten ondersteunen om tot een veroordeling te kunnen komen. De bekentenis werd kortom niet onderbouwd door bewijs, was oppervlakkig, onvolledig, onwaarschijnlijk en in strijd met zichzelf. Bovendien was de bekentenis wellicht uitgelokt, aldus de advocaat. Het laatste bezwaar beargumenteerde de advocaat door te wijzen op de lange tijd die Polari reeds had doorgebracht in gevangenschap, zowel in de V.S. en sinds zijn aankomst in Nederland, zonder berechting. Polari zou onder deze druk een bekentenis af gelegd hebben om zo later meer kans te maken op een koninklijk pardon. Interessant is dat de advocaat wel melding maakt van de aan Polari in de V.S. voorgehouden koninklijk pardon, maar hierover zegt dat hij hierover niet zal uitweiden aangezien ‘dit alléén op zijne gezegden berust.’¹⁷¹ Bangeman Huygens had ervoor gezorgd dat dit pardon, dat Polari in New York verschillende malen was aangeboden, niet in de openbaarheid was gekomen.

Na een repliek van de advocaat-generaal op het pleidooi en een laatste woord van Polari’s advocaat, werd de zitting gesloten. De volgende dag was de uitspraak. Constant Polari werd conform de eis veroordeeld tot een opsluiting in een rasp- of tuchthuis gedurende

¹⁶⁹ Ibidem, 59-60.

¹⁷⁰ Ibidem, 77.

¹⁷¹ Ibidem, 95.

15 jaar en een openbare ter pronk stelling gedurende een half uur.¹⁷² Een koninklijk pardon of strafvermindering werd door koning Willem I afgewezen. Het vonnis werd in Brussel op muren geplakt.¹⁷³ De naam van de kroonprins was eindelijk gezuiverd.

5.2 Het tuchthuis te Woerden

Op 2 april 1834 werd Polari tentoongesteld op de markt in Den Haag. Hij had een baard laten staan en hield zolang dit mogelijk was een zakdoek voor zijn gezicht.¹⁷⁴ Zijn gevangenisstraf moest hij uitzitten in het tuchthuis te Woerden.

Het kasteel te Woerden, dat deel uit maakt van de historische stadsmuren, werd in 1830 ingericht als strafgevangenis voor tussen de drie- en vierhonderd gevangenen. Dit besluit was genomen omdat de gevangenis in Den Bosch vanaf dat moment werd gebruikt in de strijd tegen de Belgen. In 1834 waren er zo'n 350 gevangenen in het tuchthuis. Constant Polari moest net als elke gevangene lange dagen werken in de lakenweverij die tot 1850 in de gevangenis was gevestigd.¹⁷⁵ De naam Constant Polari verdween na zijn rechtszaak enige jaren uit de dagbladen.

In februari 1837 deed Polari een verzoek aan de directie van het tuchthuis te Woerden. Hij vroeg toestemming om zijn verhaal over de diefstal op te schrijven. Het verzoek belandde via de directie van het tuchthuis bij de gouverneur van Zuid-Holland en vervolgens bij de ministers van Justitie en Buitenlandse Zaken. In 1837, ten tijde van de volhardingspolitiek, lag de zaak nog steeds gevoelig. De minister van Justitie Van Maanen had het idee dat de 'kwaadwilligen in België [de gevangenschap van Polari] steeds als een verdichtsel van meer andere omstandigheden' zagen.¹⁷⁶ De publicatie van Polari's persoonlijk verslag kon zowel gunstig als ongunstig uitpakken voor de minister. Wanneer Polari wederom met een duidelijke bekentenis en spijtbetuiging kwam, zou dit munitie wegnemen bij complotdenkers. Koning Willem I werd persoonlijk geraadpleegd over Polari's verzoek. Polari kreeg uiteindelijk toestemming om zijn verslag te schrijven op voorwaarde dat het ministerie van Justitie het eerst in mocht zien voordat werd besloten of het kon worden gepubliceerd. In de Belgische krant *Le Propagateur* verscheen een aankondiging van de publicatie.¹⁷⁷ De

¹⁷² Ibidem, 115.

¹⁷³ Algemeen Handelsblad van 20 maart 1834 waarin werd verwezen naar een stuk uit het Belgisch liberale blad *Le Messenger Gand*.

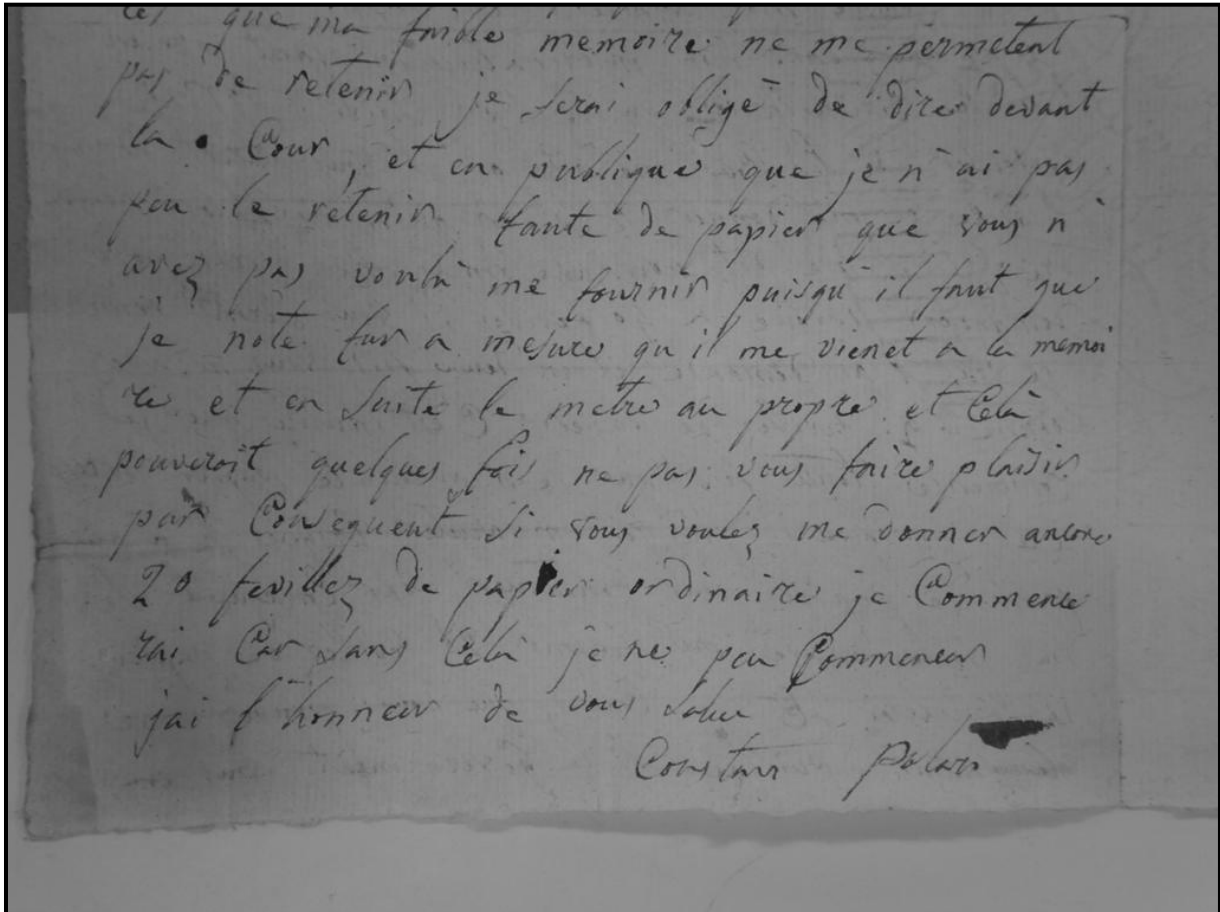
¹⁷⁴ Long Island Farmer van begin mei 1834.

¹⁷⁵ J. de Brauw, 'Beschouwingen omtrent de grote strafgevangenis te Woerden met opzigt tot de hygiëne van dat gestigt', *Nederlandse Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst* 4 (1853) 233-256, aldaar 236 en 255.

¹⁷⁶ Geheime akte van 18 maart 1837, door de minister van Justitie Van Maanen ondertekend. NL-HaNA, Staatssecretarie, 2.02.01, inv.nr. 6919.

¹⁷⁷ *Le Propagateur* van 19 april 1837.

Koninklijke Bibliotheek in Den Haag bewaart een brief van Polari waarin hij een cipier om extra schrijfpapier vroeg omdat zijn zaak zo omvangrijk en gewichtig was [afbeelding 5]. Het is dus goed mogelijk dat Polari is begonnen met schrijven, maar een publicatie is er nooit gekomen.

Afbeelding 5 Brief van Constant Polari aan cipier Boomens zonder datum. Koninklijke Bibliotheek Den Haag, signatuur 131 C 35.

Het leven in het tuchthuis was niet gezond. Jacob de Brauw* was geneeskundige en lid van de commissie van administratie van het tuchthuis. Hij publiceerde een onderzoek over de ongezonde omstandigheden aldaar. De Brauw had zo'n twintig jaar lang statistieken bijgehouden en zag vanaf 1842 een duidelijke stijging in het aantal per jaar overleden gevangenen. Als verklaringen noemde De Brauw het afschaffen van de verkoop van jenever en het gebrek aan luchtverversing in de slaapzalen. Ook was het aantal gevangenen in het tuchthuis inmiddels opgelopen tot meer dan 500.¹⁷⁸ In 1842 werd ook Constant Polari ernstig ziek. Hij stierf op 21 februari 1842, enkele maanden voordat hij zijn straf uitgezeten zou

* Een toevallige naamgenoot van de schrijver van het reisverslag en assistent van het gezantschap in de V.S.

¹⁷⁸ De Brauw, 'Beschouwingen omtrent de grote strafgevangenis', 249-250.

hebben, aan een klierziekte. Volgens een krantenbericht had Polari zich vlak voor zijn dood bekeerd tot het katholicisme en alle genademiddelen ontvangen en ‘tot aan zijnen laatsten snik het gestaafd heeft, gelijk dit ook door zijne armoede en het ontbeeren van alle verkwikking is bevestigd geworden, dat niemand dan hij aan de vroeger zoo gerucht gemaakt hebbende diefstal schuldig of medepligtig was.’¹⁷⁹

In 1857 verscheen een Engelstalig werk van E. Meeter, een naar Londen uitgeweken Groninger republikein, waarin de Polari-affaire opnieuw werd aangehaald. Polari zou een vrijwillige zondebok zijn geweest. Hij was in 1842 wellicht niet in de gevangenis te Woerden gestorven, maar opzettelijk verdronken door een geheim agent.¹⁸⁰ Veel stof deed deze onthulling niet opwaaien. De rapporten waarop de auteur zich had gebaseerd zijn nooit gevonden. Al bleek Meeter uiteindelijk wel gelijk te hebben wat betreft een andere onthulling in zijn boek, de homoseksuele relaties van Willem II, is het onwaarschijnlijk dat Constant Polari in februari 1842 nog veel geheimen mee zich mee het graf in heeft genomen.¹⁸¹

5.3 Nasleep

Susanne Blanche werd tot na de rechtszaak in Den Haag gehouden. De Nederlandse regering was dankbaar voor haar medewerking, ondanks haar vlucht naar Liverpool met Roumage. Ze deed na het proces een verzoek om te mogen vertrekken uit Nederland samen met haar dochter Rosine. Ze kreeg een bedrag van 4000 gulden mee als beloning voor de medewerking. Het werd in mei 1834 aan haar betaald vanuit het potje van de *Geheime Politie Uitgaves*. Een belangrijke overweging voor de beloning was dat Rosine gedurende de gevangenschap van Polari onderhouden moest worden door de staat wanneer Blanche geen toestemming kreeg om met haar dochter te vertrekken uit Nederland.¹⁸²

Jean Roumage werd na zijn aankomst in Nederland in hechtenis genomen. Tijdens zijn verhoren probeerde hij zichzelf te presenteren als de verantwoordelijke voor de opsporing en retournering van de in Brooklyn en Brussel begraven juwelen. George B. Raymond had er voor gezorgd dat Roumage en Blanche sinds hun aanhouding in Liverpool afgezonderd naar Nederland waren gebracht en aldaar verhoord. Uit de verhoren van Blanche kwam toch een ander beeld naar voren.¹⁸³ Na zijn terugkomst in Nederland eind februari 1832 kon Bangeman

¹⁷⁹ Utrechtsche Courant van 23 februari 1842.

¹⁸⁰ Meeter, *Holland*, 16-17.

¹⁸¹ Van Zanten, *Koning Willem II*, 545-547.

¹⁸² Geheime akte van 19 mei 1834, door de minister van Justitie Van Maanen ondertekend. NL-HaNA, Staatssecretarie, 2.02.01, inv.nr. 6919.

¹⁸³ Serie verhoren van Roumage en Blanche eind 1831. NL-HaNA, Gezantschap V.S., 1814-1940, 2.05.13, inv.nr. 159.

Huygens de misleiding van Roumage corrigeren. De gezant kon echter niet genoeg bewijs aanleveren voor een aanklacht tegen de Fransman. Roumage werd al snel vrijgelaten, waarna hij bij de Nederlandse regering een aanspraak deed op het beloningsgeld. Na een tweede tussenkomst van Bangeman Huygens werd Roumage zonder beloning het land uit gezet.¹⁸⁴

Na het beëindigen van zijn diplomatieke missie in de V.S. werd Bangeman Huygens gevolmachtigd minister en buitengewoon gezant in Denemarken, een hof waar hij al eerder als diplomaat werkzaam was geweest. Vanuit Kopenhagen bemoeide de gezant zich niet meer inhoudelijk met de zaak. De juiste documenten waren beschikbaar gesteld voor de rechtszaak, maar Bangeman Huygens hoefde niet te verschijnen als getuige. Ook Roger Bangeman Huygens was niet aanwezig bij het proces. De jonge diplomaat was in 1833 in financiële moeilijkheden geraakt en werd eervol uit de V.S. teruggeroepen.¹⁸⁵

Zowel Roger als Christiaan Bangeman Huygens onderhielden na 1832 nog wel enige tijd een communicatie met de regering in Den Haag en advocaat Seely over diens beroep op het beloningsgeld. Seely zag zichzelf als de rechtmatige opeiser van de in 1829 uitgeloopte beloning van vijftigduizend gulden. In 1834 was Seely naar Den Haag gekomen om zijn zaak te bespoedigen. Bangeman Huygens vond Seely's claim gerechtvaardigd, maar zweeg over de hoogte van het bedrag. De Nederlandse regering deed Seely een voorstel om zesduizend gulden te betalen. Het bedrag lag ver beneden het verzoek, maar de uitgaven van de delegatie in de V.S. in de Polari-affaire werden als behoorlijk gezien. Uitgaven die bovendien ook het salaris voor de advocaat bevatten. Seely was in die jaren als advocaat in dienst genomen door het gezantschap en daarvoor betaald, aldus de redenering van de Nederlandse regering.¹⁸⁶ Seely weigerde het aanbod van zesduizend gulden. Hij zou door het waarschuwen van Bangeman Huygens over het karakter van de eerste tipgever Roumage de Nederlandse regering al vijftigduizend gulden hebben bespaard. Zijn verzoek zou daarom al legitiem zijn. Beledigd ging Seely terug naar New York.

De advocaat bleef de Nederlandse regering onder druk zetten om de volledige beloning aan hem te betalen. Een dag voordat prins Hendrik, de zoon van de kroonprins, in de herfst van 1835 New York zou aandoen, dreigde de advocaat in een brief aan de Nederlandse delegatie publiciteit in de lokale dagbladen te generen over zijn claim.¹⁸⁷ Het bleek een loos dreigement tot 15 jaar later. In 1850 diende Seely een petitie in bij het Amerikaanse Congres

¹⁸⁴ Brief van 23 juni 1833, van Bangeman Huygens aan W. A. Seely. 'Petition of W. A. Seely', 47-48.

¹⁸⁵ Hansen, "Twaalf kranten", 49-51.

¹⁸⁶ Geheime akte van 7 november 1834, door de minister van Buitenlandse Zaken baron Verstolk van Soelen ondertekend. NL-HaNA, Staatssecretarie, 2.02.01, inv.nr. 6919.

¹⁸⁷ Brief van 1 oktober 1835, van zaakgelastigde Martini aan de minister van Buitenlandse Zaken baron Verstolk van Soelen. NL-HaNA, BuZa 1813-1870, 2.05.01, inv.nr. 1752.

en ontstond er in de Amerikaanse dagbladen verontwaardiging over de lakse en ondankbare houding van de Nederlandse regering.¹⁸⁸ De Amerikaanse chargés d'affaires George Folsom verzocht de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken in september 1851 nogmaals om een inhoudelijke reactie op Seely's claim. De kroonprins was in 1849 overleden, wat een einde maakte aan zijn acht jaar durende regeerperiode als koning Willem II. Zijn zoon koning Willem III wenste zich niet met Seely's zaak te bemoeien en speelde deze door naar zijn moeder. Om definitief van de zaak af te zijn, verzocht de Nederlandse regering: '(...) dat het Amerikaansche Gouvernement het cijfer noemde, hetwelk daartoe zoude kunnen leiden; dat dit echter in geen geval de som van f.25.000,- behoorden boven te gaan (...).'¹⁸⁹ Nadat ook dit aanbod was afgewezen werd de claim niet verder actief ondersteund door de Amerikaanse regering. De naam Polari verdween meer dan dertig jaar na de juwelendiefstal eindelijk uit de diplomatieke correspondentie.

¹⁸⁸ The Brooklyn Daily Eagle van 22 januari 1850.

¹⁸⁹ Akte van 9 december 1851, niet ondertekend. NL-HaNA, BuZa 1813-1870, 2.05.01, inv.nr. 3106.

Conclusie

De diefstal van de juwelen van prinses Anna in 1829 bracht de kroonprins in grote verlegenheid. De dief had ongestoord een meubel in het slaapvertrek van de prinses open kunnen breken en bleef samen met zijn buit meer dan een jaar onvindbaar. Geruchten over betrokkenheid van de kroonprins deden in Brussel al snel de ronde. Deze geruchten vermengden zich met al bestaande twijfels over de financiële gezondheid van de kroonprins en de geschiktheid van enkele van zijn vriendschappen. De buitenlandse diplomaten in Brussel en Den Haag rapporteerden over de omstandigheden rond de diefstal. Het aanzien van de kroonprins was een politiek relevante zaak. In de diplomatieke correspondentie kan men lezen hoe de geruchten enerzijds werden afgedaan als laster en cafépraat, maar anderzijds ook serieus werden genomen door de invloed die zij hadden op het aanzien van de Koninklijke familie. De kroonprins moest zich verantwoorden bij zijn zwager, tsaar Nicolaas I. Hij moest uiteindelijk zijn intieme vriendschap met Pereira opzeggen.

Meer dan anderhalf jaar ontbrak elk spoor van zowel de dader als de buit. In deze periode, die samenviel met de aanloop naar de Belgische opstand, nam de laster rond de kroonprins met betrekking tot de diefstal toe. Na de opstand herinnerde men zich in Noord-Nederland de diefstal als ‘eene der vroegste en tevens eene der infaamste laster-feiten onzer revolutionairen.’¹⁹⁰ Dat de Polari-affaire de reputatie van de kroonprins heeft geschaad is duidelijk. Of de diefstal het verloop van de Brusselse gebeurtenissen in 1830 heeft beïnvloed is lastig te bepalen. De Belgische opstand had een veelvoud aan dieper liggende motieven. Al was de kroonprins voorheen populair onder de Brusselse bevolking, hij bleek niet bij machte om het tij te keren.

Zo is de Belgische Revolutie niet langer het beslissende weegmoment voor de affaire, maar een intermezzo dat het politieke belang ervan vergrootte. Andersom had de Belgische Revolutie namelijk wel een duidelijke invloed op het verloop van de Polari-affaire. Het paleis waar vanuit de diefstal was gepleegd lag nu in vijandelijk gebied. Na de arrestatie van Constant Polari in juli 1831 te New York bleek dat een deel van de buit nog in Brussel begraven lag. In januari 1832 werd een geheime operatie achter vijandelijke linies ondernomen om dit deel van de buit veilig te stellen.

Ook voor Bangeman Huygens, de Nederlandse gevolmachtigd minister en buitengewoon gezant in Washington, bleek de afscheiding van België relevant. De gezant had de taak om na zijn ontdekking in New York zowel de dief als de door hem meegesmokkelde

¹⁹⁰ Zie noot 51.

buit veilig terug te krijgen naar Nederland. De Amerikaanse president Andrew Jackson meende dat de Nederlandse regering niet het recht had de juwelen die de New Yorkse douane in bewaring had terug te vorderen, aangezien de diefstal in België was gepleegd. President Jackson liep daarmee een halfjaar vooruit op de officiële erkenning van België door de V.S. Het zou een van de vele obstakels zijn voor Bangeman Huygens die hij tegenkwam tijdens zijn missie.

De gezant, geholpen door zijn zoon Roger en consul J. C. Zimmerman, werd verrast door de tegenwerking die hij ondervond in de V.S. De problemen bij het vorderen van de gestolen juwelen en het laten inwilligen van het verzoek tot uitlevering van de dief waren aan hen om op te lossen. Beslissingen, bijvoorbeeld het laten achtervolgen van de informanten door de Amerikaanse agent Raymond, moesten snel genomen worden. De communicatie met de Nederlandse regering verliep niet snel genoeg om de goedkeuring van handelingen of het inzetten van fondsen af te wachten. Door het grote belang van Bangeman Huygens' missie, de naam van de kroonprins moest worden gezuiverd door een schuldbekentenis van Polari en het terugbrengen van de buit, aarzelde hij niet om mensen en middelen in te zetten.

Al vanaf het eerste moment werd de advocaat W. A. Seely bij de zaak betrokken. Bangeman Huygens heeft hem in dienst genomen vanwege zijn kennis van de Amerikaanse wetgeving en zijn contacten met de Franstalige immigranten in New York. Het was voor de New Yorkse advocaat een prestigieuze zaak. De diefstal was ook in de V.S. groot nieuws geweest en de uitloving van het beloningsgeld was door Bangeman Huygens ook in New York kenbaar gemaakt in de kranten. Seely rekende erop uiteindelijk een groot deel van het beloningsgeld te mogen ontvangen. De advocaat moest naar eigen zegge zijn praktijk tijdelijk opgeven om al zijn tijd en energie in de Polari-affaire te steken. Dit is goed voor te stellen gezien de vele taken die er sinds de arrestatie van Polari vervuld moesten worden.

Bangeman Huygens verdeelde de meeste praktische taken onder drie personen. Naast de advocaat rekruteerde hij de Nederlander Jacob de Brauw om als geheim agent inlichtingen in te winnen over de vriendenkring van Polari in New York, waarvan de gezant vreesde dat deze plannen hadden om hun vriend uit de gevangenis te bevrijden. Agent Raymond werd aangetrokken om bepaalde mensen te schaduwen en om te proberen een constructief contact met de verdachte op te bouwen. Op deze manier overzag Bangeman Huygens alle praktische aspecten van de zaak.

De moeilijkste taak bleek zijn eigen, de diplomatieke afhandeling van de affaire. Deze afhandeling werd extra bemoeilijkt omdat de zaak als een casus ging dienen voor de inrichting van de Amerikaanse wetgeving. De bekendheid van de zaak werkte nu tegen

Bangeman Huygens. In de New Yorkse kranten werden juridische discussies gevoerd over de uitlevering van Polari en de juwelen. De kern van de discussies werd gevormd door de vraag welke instantie het recht had de uitlevering goed te keuren en of deze uitlevering überhaupt legitiem kon zijn. Het was een discussie waarin Bangeman Huygens met tegenzin mee moest gaan. Uiteindelijk werd een uitleveringsmandaat van de gouverneur van de staat New York legitiem geacht, maar kon de verdachte pas worden uitgeleverd nadat de juridische procedures die tegen hem liepen in de V.S. wegens smokkel waren afgehandeld.

Het geschil duurde zo langer dan Bangeman Huygens wenste. De snelle uitlevering van de informant en de door hen meegenomen buit naar Engeland liet zien hoe de Nederlandse consul aldaar het wel voor elkaar kreeg om met de Engelse autoriteiten tot overeenstemming te komen. Een dergelijke snelle afwikkeling hoopte Bangeman Huygens door de bemoeienis van de Amerikaanse president te kunnen afdwingen. President Jackson maakte echter vanaf het eerste moment al duidelijk dat de zaak niet informeel kon worden afgehandeld en dat de hoven moesten beslissen over de terugvordering en uitlevering. De staccato noties van de president over de Polari-affaire laten zien hoe helder dit gegeven voor hem was.

De onbevoegdheid van de Amerikaanse president om zich inhoudelijk in de Polari-affaire te mengen leek vooral door hemzelf gekozen. Zijn motieven konden zowel politiek als persoonlijk zijn. De hierboven kort aangehaalde Eaton-affaire, waarin het echtpaar Bangeman Huygens een grote rol speelde, had de president diep geraakt. De gezant stond op het punt te worden weggestuurd uit Washington wanneer de toenmalige Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken Martin van Buren de zaak niet had gesust. Een dergelijk persoonlijk motief is echter alleen te vermoeden. Dat president Jackson politiek gezichtsverlies zou lijden bij een te snel buigen voor de verzoeken van de Nederlandse gezant is wel evident. Juist omdat de discussies zo openlijk in de kranten werden gevolgd, moest de president waken dat de wetten van het vrije republikeinse Amerika niet zomaar opzij werden gezet omwille van een Europese kroonprins.

Het diplomatieke geschil werd uiteindelijk opgelost omdat de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken zijn president ervan wist te overtuigen zich toch met de zaak te bemoeien. De aanklachten tegen Polari wegens smokkel werden teruggetrokken en de juwelen konden met Bangeman Huygens terug naar Den Haag. De snelle oplossing na de tussenkomst van de president geeft aan hoezeer zijn eerdere positie zelfverkozen was. De in New York achtergebleven zoon van de gezant Roger Bangeman Huygens had nu de taak om ook Polari naar Nederland te krijgen.

Met het vervallen van de smokkelaanklacht zou het eerdere uitleveringsmandaat van de gouverneur weer rechtsgeldig zijn. Een overdracht vond inderdaad plaats. Polari werd op een boot gezet die onmiddellijk vanaf de gevangenis richting Nederland voer. Het is een ontvoering geweest. De legitimering van de gouverneur was in werkelijkheid niet zo vanzelfsprekend. Roger Bangeman Huygens heeft diverse betalingen gedaan om Polari toch in handen te krijgen. Het is uit de bronnen helaas niet op te maken of de Amerikaanse regering deze ontvoering heeft goedgekeurd. Ook na de ontvoering bleef een officiële reactie uit. Roger Bangeman Huygens bleef wel in New York om op eventuele verontwaardiging in de pers te kunnen reageren. Deze was er nauwelijks. De tactiek van ontvoering bleek te werken, het Amerikaanse publiek werd voor een voldongen feit gesteld. De discussies over rechtmatigheden waren al snel na Polari's arrestatie gevoerd en men leek blij dat de dief niet meer in hun midden was.

In Nederland werd in 1834 begonnen aan een rechtszaak waarin Polari uiteindelijk een volledige bekentenis aflegde. De naam van de kroonprins was gezuiverd, maar de afhandeling van de affaire leek minder relevant nu de Belgische afscheiding definitief begon te lijken.

Met een reconstructie en analyse van het diplomatieke geschil tussen de Amerikaanse regering en de Nederlandse delegatie in Washington is de geschiedenis van de Polari-affaire compleet gemaakt. Vanuit de optiek van de vaderlandse geschiedschrijving is de affaire nooit meer geweest dan een voetnoot. Door te kijken naar hoe de Nederlandse diplomaten omgingen met de diplomatieke, publicitaire, politieke, juridische en praktische dilemma's die zich in New York voordeden, wordt duidelijk hoe gecompliceerd de Polari-affaire werd. Alleen door de juiste contacten in te schakelen, een dosis geluk, een overstag gaande president en niet altijd binnen de lijnen te blijven, kon de zaak worden afgehandeld.

In de Polari-affaire kwamen twee verschillende politieke culturen met elkaar in botsing. De rechtlijnige reacties van de Amerikaanse burgerregering zal de aristocratische diplomaat Bangeman Huygens niet alleen hebben verrast, maar ook geïrriteerd. Toen hij in februari 1832 samen met zijn gezin en de juwelen van prinses Anna vertrok uit de V.S. moest hij Polari in New York achterlaten. Bangeman Huygens reisde vanuit Nederland direct door naar Kopenhagen om daar zijn volgende gezantschap te vervullen. Hij kwam in 1834 niet naar Den Haag om de rechtszaak tegen Polari bij te wonen.

Literatuurlijst

Archieven

- Historical Newspapers from New York State [<http://fultonhistory.com>].
- Historische Kranten Archief van de Koninklijke Bibliotheek [<http://kranten.kb.nl>].
- Nationaal Archief, Den Haag.
- Koninklijke Bibliotheek, Den Haag. Brief van Constant Polari aan cipier Boomens zonder plaatsnaam of datum, signatuur 131 C 35.

Gedrukte bronnen en contemporaine literatuur

- Arntzenius, Pieter Nicolaas, *Procès de Constant Polari, condamné le 8 mars 1834, par la Cour d'Assises de la Hollande, (partie Méridionale), pour cause de vol des diamans et joyaux de Madame la Princesse d'Orange* 2 dln. (Den Haag 1835).
- Brauw, J. de, *Herinneringen eener reize naar Nieuw York, gedaan in de jaren 1831 en 1832. Benevens eenige bijzonderheden omtrent Constant Polari, thans in 's Hage gedetineerd, als beschuldigd met den diefstal der juweelen van H. K. K. H. Mevrouw de Prinses van Oranje* (Leiden 1833).
- Buren, Martin van, *The autobiography of Martin Van Buren* (Washington 1920).
- *Causes criminelles célèbres du dix-neuvième siècle III* (Parijs 1828).
- Colenbrander, H. T., *Gedenkstukken der algemeene geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840* 10 dln. (Den Haag 1905-1920).
- ‘Dotatie van Z. K. H. den Prins van Oranje met een paleis te Brussel en het domein van Tervueren. Ontwerp van wet, artikel 1. Behandeld in de zitting van 21 december 1815’, *Kamerstukken II* (1815/16).
- Jackman, Sydney W., *Romanov relaties. De privé-correspondentie van de tsaren Alexander I, Nicolaas I en de grootvorsten Constantijn en Michael met hun zuster Koningin Anna 1817-1855* (Baarn 1987).
- ‘Petition of William A. Seely, asking the interposition of the United States to enable him to obtain from the Government of Holland the reward offered for the recovery of certain crown jewels’, *Senate Miscellaneous Documents I #127*. 31st Congress, 1st session (Washington 1850).
- *The papers of Andrew Jackson IX 1831*. Daniel Feller ed. (Knoxville 2013).
- *Verslag der teregtzitting van het Hof van Assises, Provincie Holland (Zuider-Kwartier), gehouden den 7den Maart 1834, in zake van Constant Polari, beschuldigd van diefstal in het Paleis van HH. KK. HH. den Prins en de Prinses van Oranje te Brussel* (Den Haag en Amsterdam 1834).

Secundaire literatuur

- Bosch, Jan Willem Marie, *Asyl en uitlevering historisch geschetst* (Den Bosch 1885).
- Bosscha, Johannes, *Het leven van Willem den Tweede* (Amsterdam 1852).
- Bouman, J. J., *Op en om Oranje's troon. Ons vorstenhuis in de 19e en 20ste eeuw* (Den Haag 1963).
- Brauw, J. de, ‘Beschouwingen omtrent de grote strafgevangenis te Woerden met opzigt tot de hygiëne van dat gestigt’, *Nederlandse Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst* 4 (1853) 233-256.
- Colenbrander, H. T., *Willem II Koning der Nederlanden* (Amsterdam 1938).

- Diederiks, H. A., S. Faber en A. H. Huussen Jr., *Strafrecht en criminaliteit* (Zutphen 1988).
- Disbrowe, Charlotte Anne Albinia, *Old days in diplomacy. Recollections of a closed century* (Londen 1903).
- Doorn, Jacqueline, *Rusland en Oranje. Tragiek en glorie van overgrootmoeder Anna Paulowna* (Zaltbommel 1974).
- Edwards, Charles, *Pleasantries about courts and lawyers of the state New York* (Londen 1867).
- Fishman, J. S., *Diplomacy and revolution. The London conference of 1830 and the Belgian revolt* (Amsterdam 1988).
- Gans, M. H., *Juwelen en mensen* (Amsterdam 1961).
- Geer, P. van, *Over de misdrijven waarbij, wegens hun staatkundig karakter, uitlevering is uitgesloten* (Leiden 1877).
- Hallema, A., *Koning Willem II* (Assen 1949).
- Hinterding, Erik en Femy Horsch, “*A small but choice collection*”: *the art gallery of King William II of the Netherlands (1792-1849)* (Zwolle 1989).
- Hovinga, Vincent en Hans van Koningsbrugge, *Orange and Romanov. Letters from members of the Dutch Royal Family to their Russian relatives in the state archives of the Russian Federation* (Groningen 2003).
- Jordan, John W., *Colonial and revolutionary families of Pennsylvania II* (New York 1911).
- Kikkert, J. G., *Geheimen van de Oranjes I* (Soesterberg 2006).
- Koch, Jeroen, *Koning Willem I, 1772-1843* (Amsterdam 2013).
- Meacham, Jon, *American lion. Andrew Jackson in the White House* (New York 2008).
- Meeter, E., *Holland. It's institutions; it's press, kings and prisons* (Londen 1857).
- Minnen, C. A. van, *Yankees onder de zeespiegel. De Amerikaanse diplomaten in de Lage Landen en hun berichtgeving 1815-1850* (Amsterdam 1991).
- Nickles, David Paull, ‘US diplomatic etiquette during the nineteenth century’ in: Markus Mösslang en Torsten Riotte ed., *The diplomats' world. A cultural history of diplomacy 1815-1914* (Oxford 2008) 287-316.
- Parry, John T., ‘The lost history of international extradition litigation’, *Virginia Journal of International Law* 43 (1993) 93-172.
- Sarna, Jonathan D., ‘A German-Jewish immigrant's perception of Amerika, 1853-54. Some further notes on Mordecai M. Noah, a jewel robbery, and Isaac M. Wise’, *American Jewish History: an American Jewish Historical Society Quarterly Publication* 68 (1978) 206-212.
- Smits, A., *1830. Scheuring in de Nederlanden. Deel III. Hoofdrolspelers, medespelers en bespelers van de publieke opinie in de Nederlanden* (Kortrijk 1999).
- Vandersteene, Liesbeth, ‘Het uitleveringsrecht en de bescherming van politieke vluchtelingen in het negentiende-eeuwse West-Europa, met bijzondere aandacht voor Nederland en België’, *Pro Memorie* 2 (2000) 256-272.
- Verhaegen, P., ‘Le vol des bijoux de la princesse d'Orange à Bruxelles en 1829’, *Annales de la Société d'Archéologie de Bruxelles* 15 (1901) 330-336.
- Warshauer, Matthew, *First men, America's presidents series: Andrew Jackson in context* (New York 2009).
- Witte, Els, ‘Het natiebegrip in het zuidelijke krantendiscours aan de vooravond van de Belgische opstand (augustus 1829-juli 1830)’, *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden* 121 (2006) 222-239.
- Zanten, Jeroen van, *Koning Willem II, 1792-1849* (Amsterdam 2013).